

BALOGH TAMÁS ZOLTÁN

HORTHY MIKLÓS ÉS DEBRECEN: A KORMÁNYZÓ ÉS A NAGYBÁNYAI HORTHY CSALÁD DEBRECENI KAPCSOLATAI

Debrecen történetét sok látószögből megírták már, ám nem minden részletre kiterjedően. Különösképpen hiányosak a híres emberek debreceni látogatásairól szóló közlések. Talán nem mindenki és nem egyformán kapott figyelmet. Széchenyi István és Kossuth Lajos debreceni látogatásairól és kapcsolatairól több részletes írást, elemzést is találunk, sőt az összes magyar író és költő debreceni tartózkodásait is részletesen feldolgozták már. Horthy Miklós látogatásai azonban nem kerültek ilyen mértékben górcső alá habár el kell ismerni, hogy Pál Csaba is alaposan feldolgozta a témát.¹ Napjainkra viszont kutatásaim révén újabb tények is napvilágot láttak, amelyek főként a kormányzó Debrecenhez fűződő kapcsolatára, diákéveire valamint a cívisvárosba történő látogatásaira vonatkoztathatók. Végezetül pedig kitérek majd, Horthy Miklós családtörténetére is, mivel kutatásom során sok Debrecenhez fűződő információ is előkerült, közülük pedig számos a Horthy család Debrecenbe tett látogatásairól szól. Mindezen történeteken keresztül pedig eljutunk a kormányzó egy olyan személyes debreceni helyszínére, amely a feledés homályába veszett az idők során...

1. Horthy Miklós és Debrecen

Vitéz nagybányai Horthy Miklós 1868. június 18.-án látta meg a napvilágot Kenderesen a Halasy-Horthy-kastélyban nagybányai Horthy István és dévaványai Halassy Paula ötödik gyermekeként akit 1868. július 10-én kereszteltek meg református hitben.² Kenderesi éveit, ahogy ő fogalmazott „*vidámság és pajkosság*”³ jellemezte. Mindig is kalandszerető gyerek volt.

---

¹ PÁL CSABA 2009., 2010. Megjegyzés: Lásd bővebben a tanulmány irodalomjegyzékében

² Kenderesi Református Egyházközség Keresztelési Anyakönyve 1868: 153.

³ HORTHY MIKLÓS 1990: 12.

Tanulmányainak első két évét Kenderesen 1874-1876 között magántanulóként végezte.⁴ Apja, aki „teljesen birtokai kezelésének élt, szigorúan, még gyermekei részéről sem tűrt el semmiféle fegyelmetlenséget (...) gyakorta félelmet ébresztett”⁵ gyermekeiben. Ezért nyolc évesen el kellett szakadnia családjától és otthonától. Ekkor került Debrecenbe, ahol apja a Református Kollégiumba íratta.

1. 1. Horthy Miklós debreceni diákévei

Horthy Miklós emlékiratában debreceni diákéveit kétszer említi meg. Édesapja ahogy fogalmazott „...nem sok megértést tanúsított csínyetteim iránt, pedig élénk képzeletem és kalandvágyam el elcsábított. Így történt aztán, hogy elnéző édesanyám vonakodása ellenére már nyolc éves koromban elszakadtam a meleg családi körtől. Debrecenbe kerültem két bátyámmal közös szállásra. Ők francia nevelő felügyelete alatt ott végezték tanulmányaikat. Azóta élek kint a világban és korán megtanultam önállóan cselekedni és tetteimért felelősséget viselni. (...) Debrecenben végeztem az elemi iskola harmadik és negyedik osztályát. Gimnáziumi éveimet Sopronban töltöttem, olyan intézetben, ahol németül oktattak. Szüleim úgy akarták, hogy a német nyelven tökéletesítsem magam.”⁶ Részletesebben viszont nem írta le sem debreceni sem soproni diákéveit, ennek pedig valószínűsíthetően az lehetett az egyik oka, hogy neheztelt édesapjára, amiért elküldte őt a szülői háztól.⁷ Szerencsére azonban mégis maradtak ránk Horthy Miklós debreceni diákéveiről írásos emlékek.

Hivatalos forrásként legelőször a Debreceni Református Kollégium gyakorló iskolájának osztályzati könyve, értesítője és anyakönyve szolgálhat, amelyek viszont a kollégiumban, sajnálatos módon már nem lelhetők fel. Megsemmisültek vagy elkallódtak az idők során, esetleg egy ottani tanár őrizte meg? Még az is lehetséges, hogy a háborúban rekviráta a román vagy az orosz hadsereg...

⁴ CALAMUS DR. 1939: 56. Megjegyzés: Dr. Calamus írói álnéven több munkát is publikált boldogfalvai Boldisár Kálmán (Debrecen, 1869. november 15. – ?) történész. A neve néha előfordul Boldisár alakban is. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Boldis%C3%A1r_K%C3%A1lm%C3%A1n Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 9.

⁵ HORTHY MIKLÓS 1990: 12.

⁶ HORTHY MIKLÓS 1990: 12-13.

⁷ BENCSIK GÁBOR 2007: 55.

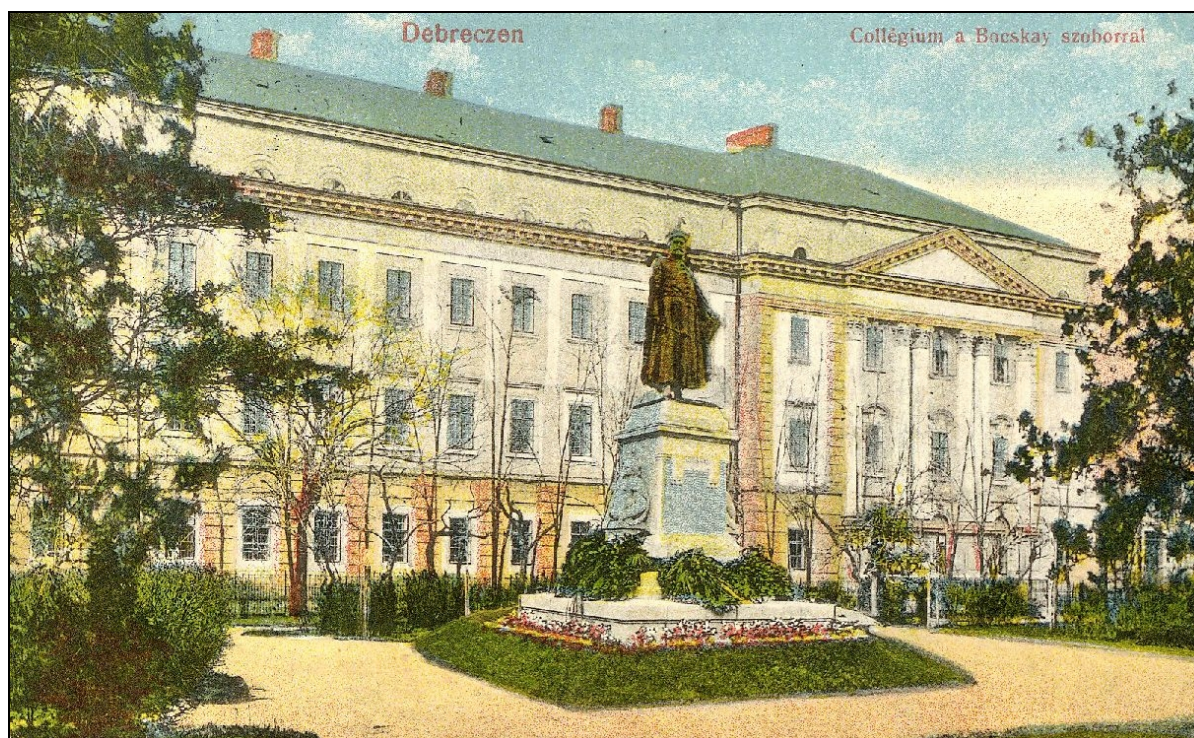

1. kép Horthy Miklós 9 éves korában ⁸

Az biztos, hogy az eredeti értesítők ebből a korszakból jelenleg nem lelhetők fel, ezekhez az adatokhoz viszont még hozzá tudtak férni azok, akik Horthy Miklós gyermekkorát már a II. világháborút megelőzően is kutatták! Közülük megemlítendő Pilch Jenő Horthy Miklós című 1929 megjelent könyve illetve az 1930-ban szintén általa publikált Horthy Miklós – A tízéves kormányzói évfordulóra című kiadványa. A korábbra keltezhető műben az

---

⁸ B. KALAVSZKY GYÖRGYI – ILLÉSFALVI PÉTER 2007: 11.

2. kép A Református Kollégium a Bocskai szoborral egy 1918-ra keltezhető képeslapon ⁹

alábbiak olvashatók: „Járt a falusi iskolába is, majd Debrecenbe került az elemibe, ahol tanárai nagyon szerették. István bátyjával együtt Géresiéknél lakott, ahol bizony vele is megesett, hogy amikor szíve a kenderesi rónák felé vágyott, a lecke tanulása abbamaradt. Ilyenkor István bátyja kezébe nyomta a könyvet, föltette a szekrény tetejére és nem engedte le mindaddig, míg csak meg nem tanulta a leckét.” ¹⁰

Ebben a kötetben azonban nem szerepelt sem az évszám sem az, hogy hány éves korától tanult a kollégiumban. Egy másik kiadványban, – a Herczeg Ferenc és társai által írt Nagybányai Horthy Miklós című 1939-ben megjelent könyvben –, Harsányi Zsolt A debreceni diák ¹¹címmel írt egy 6 oldalas fejezetet. A képjegyzékben pedig fellelhetőek a „Horthy Miklós bizonyítványa a reformátusok debreceni főiskolájában levő gyakorlóiskola anyaköny-

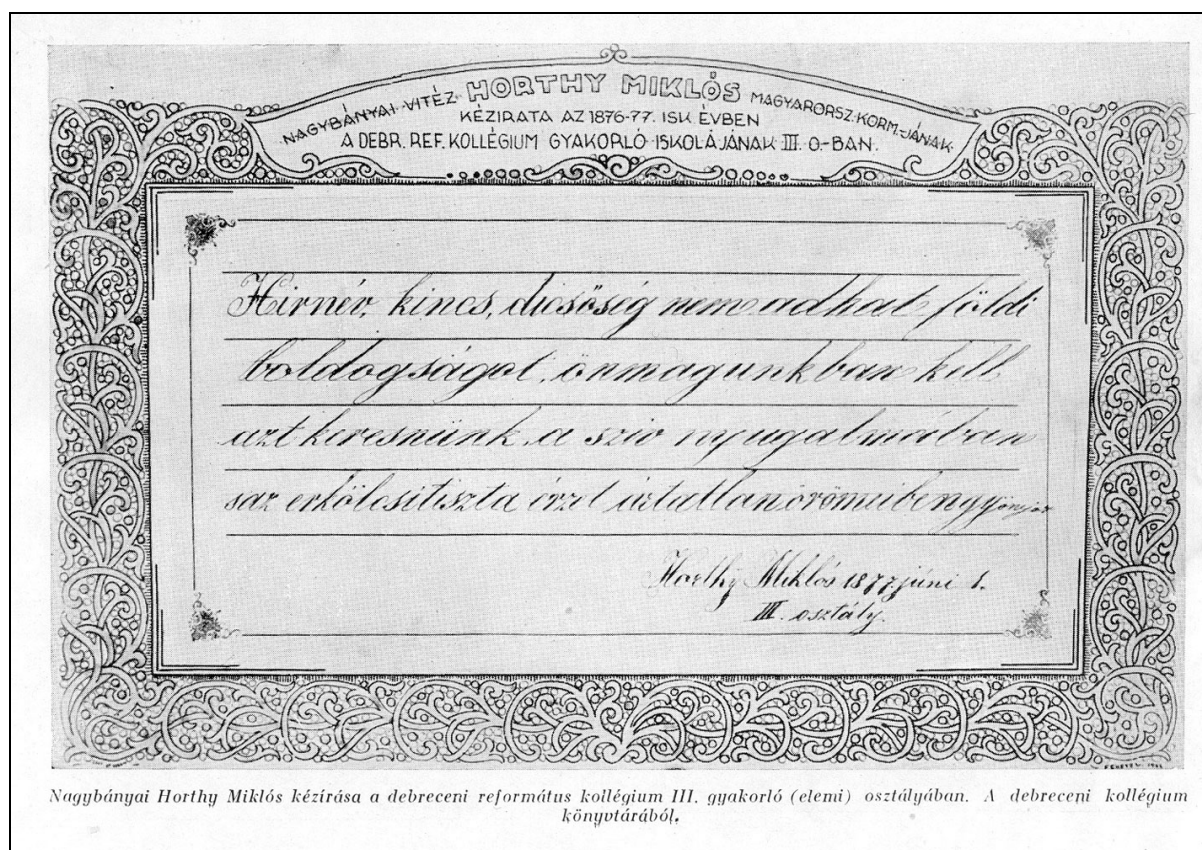
⁹ <http://hbml.archivportal.hu/data/images/kepek/Kep-140.jpg> A letöltés ideje: 2017 .VI. 29.

¹⁰ PILCH JENŐ 1929: 9.

¹¹ Megjegyzés: A szerző a könyvtárakban és az antikváriumokban is kereste a szóban forgó régi kiadványokat, azok azonban nem voltak fellelhetőek. Catherine Horel 2017-ben megjelent művében viszont meg lehet találni az említett forrásokat. A nagybányai Horthy Miklós című kiadványra vonatkozóan lásd még: <https://www.antikvarium.hu/konyv/herczeg-ferenc-csatho-kalman-nagybanyai-horthy-miklos-286053> továbbá <https://www.antikvarium.hu/konyv/harsanyi-zsolt-csatho-kalman-horthy-miklos-408550> Az oldalak utolsó megtekintése 2018. VI. 28.

vében (1876-77) VIII.”, és a „Nagybányai Horthy Miklós kézírása a debreceni Református Kollégium III. gyakorló (elemi) osztályában IX.” című képek, amelyekről később Catherine Horel részletesen lejegyezhetette a kormányzó akkori érdemjegyeit. A leghitelesebbnek tekinthető források azonban mégsem az előző két könyvben találhatók, hanem a már hivatkozott *Debreceni Képes Kalendárium egyik 1939-ben* megjelent, Calamus dr., alias Boldisár Kálmán, Horthy Miklós kormányzó, mint kollégiumi kisdíák című cikkében lelhető fel.

Az utókornak így tehát megmaradt Horthy Miklós gyermekkori kézírata, amit 1877. június 1-én írt: „*Hírnév, kincs, dicsőség nem adhat földi boldogságot, önmagunkban kell azt keresnünk, a szív nyugalmában s az erkölcs tiszta érzet ártatlan örömeiben.*”¹²

3. kép Horthy Miklós gyermekkori kézírása¹³

¹² https://hu.wikiquote.org/wiki/F%C3%A1jl:Horthy_Mikl%C3%B3s_gyermekkori_k%C3%A9zirata.jpg Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

¹³ https://upload.wikimedia.org/wikiquote/hu/0/04/Horthy_Mikl%C3%B3s_gyermekkori_k%C3%A9zirata.jpg A letöltés ideje: 2018.VII. 10.

Calamus dr. bemutatta továbbá cikkében Horthy Miklós 1877. és 1878. évi bizonyítványát, amelyről a következőket írta: „(...) *vallás, írás, nyelvtan, fogalmazás, földrajz, történet, természetrajz, ének, rajz, testgyakorlat mind jeles, csak olvasás és számtan elégséges. Azonban a IV. osztályban (1878 június) már a vallástól és a testgyakorlatig mind kitűnő, csak a számtan jeles.*”¹⁴

A kis Miklós 2 bátyjával, Istvánnal és Zoltánnal kosztosdiákként lakott valahol a városban, öccsei pedig később szintén a Kollégiumba jártak.¹⁵ Az előző két könyv állítása szerint a Horthy-fiúk Géresiéknél laktak, vagyis Géresi Kálmánnál és feleségénél, Géresi Kálmánné Osterlamm Olgánál. Calamus dr. írása szerint viszont a löcsei származású német nyelvtanárnál, Osterlamm Ernőnél éltek a Péterfia utca 977-es házban – amely a mai Péterfia utca 4. számú ingatlannal azonos. Írását bizonyítja egy 1869-es népösszeírás is, amely szerint a Péterfia utca 977-es számú házban valóban az akkor 46 éves Osterlamm Ernő, és 36 éves felesége Osterlamm Ernőné Koller Johanna lakott, 11 éves lányukkal Osterlamm Olgával, továbbá ezen a telken élt még ekkoriban Katona Mihály hittanhallgató, Lovassy Kálmán gimnáziumi tanuló, Nagy Juliánna főzőnő, Süvöltös Sára szolgáló és Csalog Zsuzsánna cseléd is. Osterlamm Olga 1876. körül tehát még csak 17-18 éves, Géresi Kálmán pedig 34-35 éves körül lehetett, és feltehetően valamikor 1875-ben vagy 1876-ban házasodhattak össze.¹⁶ Pontosítva tehát Horthy Miklós István és Zoltán testvéreivel együtt Osterlamm Ernőnél laktak, ahol a Géresi házaspár istápolta őket mintegy 2 éven keresztül. Istvánnak viszont volt még egy másik francia nevelője, akit Horthy Miklós emlékirataiban is megemlíttet. A szóban forgó nevelő pedig bizonyosan a kollégium francia tanára, a svájci származású Bonneveau volt.¹⁷

Horthy Miklóst a tanítóképző elemi (másnéven gyakorlati) iskola első vezető tanítója, Kállay István mutatta be a kollégium diákjainak. Hamar ismerkedett és néhány fiúval barátság-

¹⁴ CALAMUS DR. 1939: 57.

¹⁵ Megjegyzés: A Debreceni Főgimnázium értesítőjében Zoltán bátyjának a nevét máshogyan jegyezték le. „Horti Zoltán Kenderes (Szolnok)” Lásd még: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04984_1877/?pg=73&layout=s&query=horthy Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 16.

¹⁶ Géresi Kálmán gyászjelentése https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_GA_GP/?pg=281&layout=s&query=G%C3%A9resi Géresi Kálmánné Osterlamm Olga gyászjelentése https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_GA_GP/?pg=287&layout=s&query=G%C3%A9resi Lásd még: Osterlamm Ernő gyászjelentése https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_OA_OEZ/?pg=236&layout=s&query=osterlamm Osterlamm Ernőné Koller Johanna gyászjelentése https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_OA_OEZ/?pg=237&layout=s&query=osterlamm Az oldalak utolsó megtekintése 2018. VII. 9.

¹⁷ HOREL., CATHERINE 2017: 28.

got is kötött.¹⁸ Szorgalmas diáknak azonban nem igazán volt mondható, így sokszor István bátyjával kellett átvennie a leckét. Jobban érdekelte ekkoriban a kerékpározás, szinte mindig a Nagyerdőn karikázott velocipedjén.¹⁹ A III. és IV. osztály elvégzése után apja azonban még távolabbra küldte fiát a szülői háztól, így tanulmányait ezek után már a soproni Lahne-tanintézetében folytatta, ahol aztán elvégezte gimnáziumi tanulmányait, és mindezek mellett németül is megtanult.

A történészek – akik eddig Horthy Miklós életéről írtak – kutatásaim alapján eddig általában tévesen adták meg, a Kollégiumba történő beíratásának évszámát továbbá azt, hogy apja hány éves korábban íratta át a soproni taintézetbe.²⁰ A tévedés oka legtöbbször feltehetően arra vezethető vissza, hogy a Debreceni Református Kollégium tanévének kezdetét sokszor elnézik a történészek. Igaz, régebben a tanév március 26-tól szeptember 17-ig és november 1-től egészen márciusig tartott, így a szünidők sem voltak olyan hosszúak, mint napjainkban.²¹ A Debreceni Főgimnázium 1876-os értesítőjében²² és Calamus dr. írása alapján²³ viszont ekkoriban már a napjainkban szokásos szeptembertől júniusig tartó tanrend volt érvényben. Ugyancsak téves a legújabb könyvben megjelent – Catherine Horel: Horthy – , információ a kormányzó debreceni diákéveiről. Szerinte ugyanis az első idegen nyelve a francia volt, viszont a tantárgylistájában nem tüntettek fel semmilyen idegen nyelvet. Tény azonban, hogy Horthy Miklós kollégiumi életéről itt Debrecenben kevés információ maradt fenn, sajnos nem csak a források tűntek el, – ezzel sok megválaszolatlan kérdést hagyva hátra – , hanem napjainkra már maga az emlékezet is megkopott.

Az 1870-es években Osterlamm Ernő birtokában lévő ingatlan korábban a XVIII. század második felében, a ránk maradt egyik részletes várostérkép alapján a Péterfia uttza III. tizedében fekvő 173. számú telekkel egyeztethető össze.²⁴ Később 1876-1878. körül viszont már Péterfia utca 977. számon jelzik a szóban forgó telket, majd 1898-1939. között Péterfia

¹⁸ CALAMUS DR. 1939: 56-57.

¹⁹ CALAMUS DR. 1939: 56.

²⁰ Megjegyzés: Gosztonyi Péter A kormányzó, Horthy Miklós című 1990-ben kiadott könyvében még az szerepel, hogy nyolc éves korában adta be apja a kollégiumba, de második, bővített és javított kiadásában – A kormányzó, Horthy Miklós és az emigráció, 1992. –, már az szerepel, hogy kilenc éves korától járt a kollégiumba. A kutatás során feltárt adatok alapján pedig Gosztonyi Péter második könyvében éppen a helyesen megadott életévet írta át a hibásra.

²¹ BARCZA JÓZSEF (Szerk.) 1988: 128-129.

²² https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04983_1876/?pg=43&layout=s Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 18.

²³ CALAMUS DR. 1939: 56.

²⁴ MOL. HBML. DvT. 34. várostérkép

4-6. kép A Péterfia utca 8. számú ház – a kép bal felső oldalán –, majd az 1975-ös bontás előtt – a kép jobb felső oldalán –, ahol még éppen látható az épület falazata. Később a jelenleg is álló Szövetkezeti székházat emelték a helyére ²⁵

²⁵ Az archív képek Balogh László gyűjteményéből származnak. Lásd még továbbá https://www.google.hu/maps/@47.5346252,21.6259481,3a,70.2y,224.22h,102.47t/data=!3m3!1stdPy3VQwZ8mH91aXTsOsdQ!2e0!6s%2F%2Fgeo1.ggpht.com%2Fcbk%3Fpanoid%3DtdPy3VQwZ8mH91aXTsOsdQ%26output%3Dthumbnail%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26thumb%3D2%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D316.5%26pitch%3D-3%26thumbfov%3D100?hl=hu A letöltés ideje: 2018: VII. 10.

utca 8. számra változott a számozás. Az ingatlan – már amennyit befoglaltak később belőle az átalakítások és utcaszélesítések után – napjainkban nagyjából a Péterfia utca 4. számú ingatlan északi végével azonosítható.²⁶ A szóban forgó épület 1910-től a Debreceni Református Főiskola tulajdonába került, később azonban megváltak tőle. A házat ahol Horthy Miklós is lakott, 1975-ben pedig lerombolták, a Péterfia utca kiszélesítése miatt. Helyén napjainkban a Kálvin téri villamosmegálló áll, a porta többi részén pedig a Szövetkezeti székházat építették fel, amely jelenleg irodaházként működik.

A Debreceni Református Kollégium Baráti Köre 1938-ban emléktáblát állított Horthy Miklós kormányzónak, „*mint egykori kollégiumi diáknak, aki egyben a Diákszövetség fővédnöke is volt. Ugyanakkor a Diákszövetség tevékenységének nem volt meghatározó eleme a Horthy-kultusz ápolása. Az emléktábla állítását szívügyének érezte, de egyszeri cselekedet volt a részéről.*”²⁷

7. kép Horthy Miklós emléktáblája a debreceni Református Kollégiumban²⁸

²⁶ <http://mapire.eu/hu/map/cadastral/?layers=osm%2C43%2C44&bbox=2407304.0365365692%2C6029700.937911971%2C2407507.968139377%2C6029780.6593438145> Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 10.

²⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/Debreceni_Reform%C3%A1tus_Koll%C3%A9gium_Bar%C3%A1ti_K%C3%B6re Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

²⁸ Balogh Tamás Zoltán saját fényképe

A táblát 1950-ben az akkori politikai vezetőinek utasítására eltávolították.²⁹ Később azonban 2012. május 19-én Horthy Miklós emléktábláját nagy ünnepség közepette eredeti helyére visszaállították, ami napjainkban is megtekinthető a Kollégium belső terében.³⁰

1. 2. Horthy Miklós debreceni látogatásai

Horthy Miklós emlékirataiban a kollégium után csak kétszer említi meg Debrecent. Először, amikor felesége és gyermekei elmenekültek kenderesi birtokukról a frontvonal közeledése miatt, másodsor pedig amikor 1944-ben a II. Ukrán front Debrecen közelébe ért. A kollégium elhagyása és a kormányzóválasztás között nincs információ arról, hogy Horthy Miklós járt volna Debrecenben, de az újságok és táviratok közléseiben fellelhetők mindazon híradások, amikor kormányzóként Debrecenbe látogatott.

Horthy Miklós legelső hivatalos látogatása a városba 1920. április 14-én történt meg. Éppen azon a napon vonult be Horthy Miklós, amikor Kossuth Lajos 1849-ben a Nagytemplomban detronizálta a Habsburg-Lotaringiai-házat³¹ és Kossuth Lajost kormányzóvá választották. Az esemény előtt 1919. április 24-től³² a román hadsereg tartotta megszállás alatt a várost amelyet a Nemzeti Hadsereg 1920. március 12-én³³ foglalt vissza. Pár nappal később, 1919. március 19-én Horthy Miklós szegedi látogatáskor megemlítette a debreceni eseményeket is: „(...) *Istennek hála, az ős magyar Debrecen falai között hallgatják derék magyar katonáink Rákóczi harangjának erős, örvendő zúgását.*”³⁴

A Debreceni Független Újság 1920. április 2-án pénteken elsőként írta meg, hogy a kormányzó április közepén a cívisvárosba érkezik. Később a Debreceni Független Újság 1920. április 7-i számában közölték az érkezés pontos keltezését is, vagyis azt, hogy április

²⁹ <http://www.dehir.hu/debrecen/felavattak-horthy-miklos-emlektablajat-a-reformatus-kollegiumban/2012/05/19/> továbbá lásd még http://www.vagy.hu/tartalom/cikk/2242_egy_elmaradt_parbeszed_helyett Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

³⁰ <http://www.dehir.hu/debrecen/felavattak-horthy-miklos-emlektablajat-a-reformatuskollegiumban/2012/05/19/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

³¹ LEHÁR ANTAL Egy katonatiszt naplója <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/93-11/ch02.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

³² https://hu.wikipedia.org/wiki/1919-es_magyar%E2%80%93rom%C3%A1n_h%C3%A1bor%C3%BA Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

³³ LEHÁR ANTAL Egy katonatiszt naplója <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/93-11/ch02.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

³⁴ PÁL CSABA (A) 2010: 10.

14-én érkezik a kormányzó. Majd az április 8-i számban már az előkészületekről írtak, az április 10-i számban a részletes programokat is ismertették. Horthy Miklós első hivatalos debreceni látogatására országjáró körútja alkalmával került sor.

Április 13-án szülővárosába Kenderesre, majd Kisújszállásra és Karcagra látogatott.³⁵ Ezután következett a civisváros. A kormányzó vonata 1920. április 14-én reggel 9-kor futott be a debreceni pályaudvarra, ahol „*harangzúgás, ágyudörgés, lelkes éljen és a Himnusz hangjai fogadtak*”.³⁶ Az állomáson Szomjas György főispán és kerületi kormánybiztos valamint a szombathelyi hadosztály parancsnoka Lehár Antal ezredes a helyőrség díszszázadával együtt várta a kormányzót.³⁷ A várost pálma- és zászlódíszekkel dekorálták, éljenző közösség fogadta a kormányzót akit egy szónok a Református Kollégium nevében is köszöntött, majd a város ötös fogatán vitték a belvárosba.

A többi vendégek hajdú díszfogatokkal utazott. Ezután a Református Nagytemplomban folytatódott az ünnepség, ahol Baltazár Dezső református püspök rövid imát tartott és megáldotta a gyülekezetet. „*(...) a templom előtti téren Márk Endre polgármester átadta a kormányzónak a debreceni háziezred zászlaját, majd a helyőrség elvonult a kormányzó előtt. A szemle után a kormányzó a városházára ment, ahol küldöttségeket fogadott.*”³⁸

A Református Kollégium küldötte átadta a kormányzónak Komáromi Csipkés György 1685-ben Debrecenben készült bibliáját, amelybe a következőket írták: „*A debreceni református kollégium ajándéka egykori növendékének, nagybányai Horthy Miklós kormányzónak. Aranyunk es ezüstünk nincsen, hanem azt adjuk, amiben élet van Jézus által. Debrecen, 1920. április 14. Dégenfeld, egyházkerületi főgondnok, Balthazár püspök.*”³⁹

A küldöttségek fogadása után délben az Aranybika szállóban lakomáztak, majd délután a kormányzó a Református Kollégiumban tett látogatást, ahol diákokkal valamint egykori osztálytársaival találkozott⁴⁰ majd este díszelőadást tartottak a Csokonai színházban.⁴¹ Azután a kormányzó az éj folyamán Nyíregyházára utazott tovább.⁴²

³⁵ 8 ÓRAI ÚJSÁG Horthy Miklós kormányzó Debrecenben. VI. évfolyam 91. szám. 1920. április 15: 1.

³⁶ BUDAPESTI HÍRLAP Horthy Miklós kormányzó Debrecenben. 40. évfolyam 91. szám. 1920. április 15: 3.

³⁷ FRISS ÚJSÁG A kormányzó Debrecenben. 25. évfolyam 91. szám. 1920. április 15: 3.

³⁸ FRISS ÚJSÁG A kormányzó Debrecenben. 25. évfolyam 91. szám. 1920. április 15: 3.

³⁹ FRISS ÚJSÁG A kormányzó Debrecenben. 25. évfolyam 91. szám. 1920. április 15: 3.

⁴⁰ PÁL CSABA (A) 2010: 10.

⁴¹ BUDAPESTI HÍRLAP Horthy Miklós kormányzó Debrecenben. 40. évfolyam 91. szám. 1920. április 15: 3.

⁴² 8 ÓRAI ÚJSÁG Horthy Miklós kormányzó Debrecenben. VI. évfolyam 91. szám. 1920. április 15: 1.

8. kép Horthy Miklós díszszemléje Debrecenben 1920. április 14-én ⁴³

Horthy Miklós második hivatalos látogatása 1924. november 6-án történt. A kormányzó a gyermekklinika avatási ünnepségen vett részt. ⁴⁴ „A Turán különvonat reggel fél kilenc órakor futott be a feldíszített pályaudvarra, ahol előkelő közönség várakozott az államfő érkezésére. Az üdvözlésekre a kormányzó a következőkben válaszolt: – Örömemre szolgál – válaszolta a kormányzó, –, hogy ismét idejöhöttem városukba, amelyhez engem gyermekkori szép emlékek fűznek. Azóta persze naggyá nőtt Debrecen városa, sokat fejlődött. Örülök, hogy ma egy oly intézmény felavatására jöhettem ide, melynek működésétől sokat várok. Köszönöm a meleg üdvözlést. – Lelkes éljenzés fogadta a kormányzó szavait. ⁴⁵

A főispán mellett Magoss György polgármester is ott volt a pályaudvaron. A kormányzó a város ötös fogatával a vármegyeházára ment, ahol villásreggeli fogadta. Innen később a Klinikai telephez mentek. A főépületnél Dr. Hadházy Zsigmond főispán ekkor bemu-

⁴³ B. KALAVSZKY GYÖRGYI – ILLÉSFALVI PÉTER 2007: 54.

⁴⁴ PÁL CSABA (A) 2010: 10.

⁴⁵ EGRY NÉPÚJSÁG A kormányzó a debreceni gyermekgyógyászati klinika átadásán. 1924/2. 258. szám 1924. november 8: 2.

tatta az államfőnek az egyetemi kistanácsot, Dr. Papp Károly rektort aki üdvözölte a kormányfőt, majd a dékánokat.⁴⁶ „A kormányzó ezután a gyermekgyógyászati pavillon előtt elfoglalta helyét az emelvényen és meghallgatta gróf Klebelsberg Kunó üdvözlő beszédét, amelyre a következőképen válaszolt: – Az áldozatkészség ritka példája ez a szép intézmény, melynek felavatására ma összegyűltünk. A jövő reménysége a magyar gyermeknek egészsége, oly nemzeti kincs, mely megérdemli a legnagyobb áldozatokat is. Szívből kívánom, hogy ez az intézmény minél nagyobb és tökéletesebb szolgáltatásokat tegyen annak a nemes ügynek, amelyet Debrecen városa annyira magáévá tett, amelyhek fontosságát annyira átérezte. A debreceni magyar királyi Tisza István Tudományegyetem gyermekgyógyászati klinikáját örömmel adom át rendeltetésének.”⁴⁷

Elischer Gyula orvoskari dékán és Szontagh Félix köszöntője után a kormányzó negyed 12-kor a Református Kollégiumba látogatott, ahol gróf Dégenfeld József, a tiszántúli egyházkerület főgondnoka és Seres Béla üdvözölte. A kormányzó ekkor a diákoknak a következőket mondta: „Kedves meglepetés volt számomra, hogy benneteket együtt látlak abban az intézetben ahova azelőtt – nem is akarom mondani hány évvel – én is jártam. Tanuljatok odaadással, legyetek tanáraitokhoz ragaszkodók és vegyétek szent írásnak szavaikat. Az élet mindinkább nehezebb lesz. Mind több embert kell eltartania ennek a kis földnek és csak az megy előre az boldogul, csak az tudja családjá jólétben tartani, aki tud valamit. Mindegyikőtök örömmel és passzióval űzze a sportot, mert a test az első. Egészséges létek csak egészséges testben lakozhatnak. Tanuljatok és hallgassatok azok szavaira, akik vezetnek benneteket és remélem, hogy majd tizenöt-húsz év múlva, ha még élünk és felnőtök, bennetek oly generációt kap ez a nemzet, amelyre mindenkor bátran bízhatunk az ország jövőjét.”⁴⁸

Ezek után a városházára ment ahol a küldöttségeket fogadja, majd délben a város háromszáz terítékel ellátott ebédjén vesz részt. Később a kormányzó megsejmelte a város törzsménesét és törzsgulyáját, majd meglátogatta a huszárezred laktanyáját, Dömötör József huszárörnagy kalauzolásával. A kormányzó ekkor azt a szobát is megtekintette, amit Tisza István grófnak az ezred volt parancsnokának emlékére nem oly régen avattak fel. „A kor-

⁴⁶ EGRI NÉPÚJSÁG A kormányzó a debreceni gyermekgyógyászati klinika átadásán. 1924/2. 258. szám 1924. november 8: 2., valamint PESTI HÍRLAP A kormányzó engedelmességre inti az ifjúságot: a debreceni gyermekklinika ünnepélyes átadása. 46. évfolyam 236. szám 1924. november 7: 5.

⁴⁷ PESTI HÍRLAP A kormányzó engedelmességre inti az ifjúságot: a debreceni gyermekklinika ünnepélyes átadása. 46. évfolyam 236. szám 1924. november 7: 5.

⁴⁸ PESTI HÍRLAP A kormányzó engedelmességre inti az ifjúságot: a debreceni gyermekklinika ünnepélyes átadása. 46. évfolyam 236. szám 1924. november 7: 5.

mányzó megszemlélte a Tisza-relikviákat és hosszan elnézte a gróf Tisza Istvánt ezredesi egyenruhájában ábrázoló művészi festményt. Megtekintette a kormányzó a kaszárnya udvarán álló hősi emlékművet is, amelyen az ezred hősi halottainak névsorában szinten ott világít a nagy név: Gróf Tisza István.”⁴⁹ Ezután Horthy Miklós a pályaudvarra hajtatott és útja Nyíregyházára vezetett tovább.⁵⁰ Mindeközben Haefner János, Fenyő Károly, Seiden Róbert kommunista szimpatizánsú merénylők már tervezgették a kormányzó megölését. Helyszínként Debrecen is felmerült, aztán mégis inkább Nyíregyházára esett a választás, ahol a rendőrség leleplezte a merényletet.⁵¹

Horthy Miklós harmadik hivatalos látogatása 1926. október 17-én volt. Ez a nap igen csak különleges lehetett Debrecen életében, hiszen ekkor avatták fel Tisza István szobrát és letették az orvoskari klinika telep alapkövét. Előzőleg kérdéses volt a nap dátuma, hogy mikorra érkezik meg a kormányzó Debrecenbe. Október 4-én Kecskeméten 5-én pedig Szegeden tett látogatást, így sokszor október 6-ra, vagy 7-re írták a debreceni lapok az államfő látogatásának időpontját, végülis azonban október 17-re esett a választás.⁵²

Az ünnepség október 16-án este Debrecenben lampionos felvonulással kezdődött, Horthy és különvonata, a Turán ekkor már Ebes térségében pihent. Majd csak másnap reggel nyolc óra öt perckor gördült be a mozdony a debreceni pályaudvarra, ahol a katonazenekar már a Himnuszt játszotta.⁵³ „A kormányzó – aki táborizöld tengernagyi egyenruhát és fekete lakkcsizmát viselt, (...) éljenzés mellett szállt ki a szerelvény ötödik szalonkocsijából, elhaladt a díszszázad sorfala előtt, s fogadta vitéz László Miklós tábornok vegyesdandár-parancsnok, Dobó István ezredes, vezérkari főnök, majd a csendőrség, a rendőrség, a vitézi szék, valamint a vámőrkerületi parancsnokság vezetőinek jelentését. Hadházy Zsigmond főispán Hajdú vármegye és Debrecen város közönsége nevében üdvözölte a kormányzót, s ő (...) a következőképpen válaszolt: Köszönöm főispán úr a szíves üdvözlést és Debrecen város ragaszkodásának meleg tolmácsolását. Mindkét alkalom, mely ma ide hozott, szoros kapcsolatban áll a hallhatatlan [sic!] emlékü gróf Tisza István nevével. A kegyelet ünnepe gróf Tisza István első

⁴⁹ 8 ÓRAI ÚJSÁG A kormányzó a debreceni Tisza-szobában. 10.évfolyam 238. szám 1924. november 9: 7.

⁵⁰ PESTI HÍRLAP A kormányzó engedelmességre inti az ifjúságot: a debreceni gyermekklinika ünnepélyes átadása. 46. évfolyam 236. szám 1924. november 7: 5.

⁵¹ 8 ÓRAI ÚJSÁG 10. évfolyam 240. szám 1924. november 12: 3.

⁵² PÁL CSABA 2009: 83-84. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁵³ PÁL CSABA 2009: 88., 97. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

ércszobrának leleplezése és ez az örömnép az ő nagy nevét viselő egyetemnek úgy az intézet, mint a város további erőteljes fejlődésének újabb állomását jelenti. Még egyszer köszönöm a meleg fogadtatást. Magoss György polgármester üdvözlő beszéde után az egyetem rektora bemutatta az egyetemi tanács tagjait, majd a kormányzó Baltazár Dezső püspökkel és Lindenberger János püspöki helynökkel váltott néhány szót.”⁵⁴

A teljes városi tanácsés a katonai és rendőri vezetőség mellett a pályaudvaron fogadta még a kormányzót dr. Illyefalvi Vitéz Géza, az egyetem rektora, dr. Márffy Ede jogi kari, dr. Szabó Dezső bölcsészkar, dr. Sass Béla teológiai és dr. Huzella Tivadar orvoskari dékán, valamint Ady Lajos tankerületi főigazgató (Ady Endre öccse).⁵⁵ Azután a sorfalaknál egy lány, név szerint Hegedűs Kató, beszéde után egy fehér rózsacsokorral ajándékozta meg a kormányzót aki ezek után a városi ötös fogattal a köntösgáti gyakorlótérre ment, ahol megtekintette a háromnegyed kilenckor kezdődő katonai díszszemlét ami egészen fél tízig tartott.⁵⁶ Később a kormányzó a Kisállomásra ment, ahol a Turán vonat szerelvényén zöld táborigi dreszből sötétkék tengernagy díszruhájába öltözött, majd kilenc óra ötven és tíz óra között a Klinika telepére távozott.

„Horthyt a klinikák kórbonctani intézetének kapujában dr. Illyefalvy Vitéz Géza, az egyetem rektora és az egyetemi tanács tagjai fogadták (...) A rektor többek között bemutatta a kormányzónak Sebestyén Lajost, a klinikatelep egyik vezető kivitelezőjét, valamint Orsós Ferenc professzort, aki végigvezette a kórbonctani intézet múzeumán. Ezután a kormányzó a szülészeti és nőgyógyászati, majd a bőrgyógyászati és szemészeti klinikákat, valamint az egyetemi telep vízműveit és gépházát tekintette meg (...) a klinikák bejáratánál látható felvételi épület nagytermében gyülekeztek a meghívottak az egyetemi díszközgyűlés keretében tartandó zárókö-letételi ünnepségre. Pontosan fél tizenkettőkor lépett be a kormányzó a terembe: a közönség felállva, éljenezve fogadta. A Nemzeti Hiszekegy elmondása után Illyefalvy Vitéz Géza rektor üdvözölte az államfőt, és felkérte gróf Klebelsberg Kunó kultuszminisztert ünnepi

⁵⁴ PÁL CSABA 2009: 89. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁵⁵ PÁL CSABA 2009: 88. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁵⁶ PÁL CSABA 2009: 89. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

9. kép Horthy Miklós érkezése Debrecen ötösfogatán 1926. október 17-én ⁵⁷

beszédének megtartására. A miniszter röviden összefoglalta a klinikák építésének történetét.”⁵⁸

Dr. Huzella Tivadar is köszöntötte a kormányzót, majd pedig felkérte az orvoskari teler felavatására. Horthy Miklós az avatási ünnepségen a következőket mondta: „*A legnagyobb meglepéssel látom, hogy a debreceni Tudományegyetem kitartását és nemes törekvését teljes siker koronázta. A klinikák készen állnak. Különös örömmel tölt el ez, mert Debrecen városának es ennek a vidéknek áldása lesz ez az új intézet. Kívánom, hogy az egyetem orvosi kara ezután zavartalanul folytassa áldásos működését szenvedő embertársaink javára és a magyar orvosi tudomány fejlesztésére. Annak a nagy férfúnak neve, akinek ércebeontott szobra a klinika előtt áll, serkentsen fel mindenkit arra, hogy munkája legjavát adja. Midőn*

⁵⁷ <http://hdl.handle.net/2437/82184> A letöltés ideje: 2017.07.19.

⁵⁸ PÁL CSABA 2009: 90. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

*elismeréssel gondolok mindazokra, akiknek áldozatkészsége es nemes buzgósága hozzájárult e nagyszerű telep létesítéséhez, örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy a mű tervezőjének, elismerésem jeléül átnyújtsam a II. osztályú magyar érdemkeresztet. A debreceni Tisza István tudományegyetem orvoscari telepet ezennel felavatom és készséggel adom meg az engedélyt, hogy annak záróköve elhelyeztessék.”*⁵⁹

Ezek után Dr. Rutka Ferenc az egyetemi tanács jegyzője felolvasta a zárókövön lévő feliratot, a záróokmányt pedig kézjegyével látta el Horthy Miklós kormányzó mellett, Bethlen István miniszterelnök, Klebelsberg Kunó, továbbá Tóth Lajos államtitkár, Sváb Gyula és Nagy Árpád helyettes államtitkár, Kenézy Gyula, Korb Flóris, Jeszenszky Sándor az építőbizottság jegyzője, valamint Baltazár Dezső, Dégenfeld József, a Tiszántúli Református egyházkerület főgondnoka, Magoss György, Hadházy Zsigmond, Illyefalvy Vitéz Géza, Huzella Tivadar, Sass Béla hittudományi, Márffy Ede jog- és államtudományi, valamint Szabó Dezső bölcsészettudományi kari dékán.⁶⁰ A bronzhengerbe tett okmányt Korb Flóris és Sebestyén Lajos helyezte a nagyterem falába mélyített üregbe, amit aztán egy márványkockával zártak le.⁶¹ Ezek után a kormányzó és a kultuszminiszter kalapácsütést mért a zárókőre majd "Tóth Lajos államtitkár, Illyefalvy Vitéz Géza rektor, Baltazár Dezső püspök, Kenézy Gyula professzor, Hadházy Zsigmond főispán, Magoss György polgármester és Korb Flóris építész következett. Mindegyikük egy-egy jelmonddal tette ünnepélyesebbé a pillanatot.⁶² Horthy Miklós a kalapácsütés során a következő jelmondatot mondta: *„Klinikák! Legyen küzdelmetek az emberi szenvedések ellen eredményes, hogy az egyetem általatok is méltóvá legyen Tisza István gróf nagy nevéhez.”*⁶³

Miután köszönőbeszédével a rektor pontban tizenkét órakor bezárta a zárókő letételi ünnepélyt, a kormányzó visszavonult egy rövidke pihenőre a dékáni hivatalba. Ezalatt az épület előtt lévő nemzeti színű drapériával bevont dízsátor körül gyülekezett a közönség illetve a a szoboravatás meghívottjai. Az *„...ünnepség vendégeit Budapestről Debrecenbe szállító vonat tizenegy óra után érkezett meg. (...) Magyarország minden számottevő notabilitása, a kor-*

⁵⁹ PÁL CSABA 2009: 91. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁶⁰ PÁL CSABA 2009: 91. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁶¹ PÁL CSABA 2009: 91-92. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁶² PÁL CSABA 2009: 92. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁶³ 8 ÓRAI ÚJSÁG Leleplezték gróf Tisza István szobrát Debrecenben. 1926. október 19: 2.

mány, a nemzetgyűlés, a tudományos és irodalmi társaságok, a magyar városok, vármegyék, az egyházak, a katonaság küldöttei mind köztük voltak. Eljött Tisza István négy volt minisztere, számos egykori munkaspárti képviselő, valamint többek között Herczeg Ferenc író, a Petőfi Társaság elnöke, Kisfaludi Strobl Zsigmond szobrászművész, Tormay Cécile írónő és Márkus Emília színésznő. Itt volt Domanovszky Sándor rektor, a Pázmány Péter Tudományegyetem, Tóth Károly rektor, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem vezetője, valamint Fenyvessy Béla prorektor, a pécsi Erzsébet Tudományegyetem képviselője. A vendégek külön villamosokkal és autókon mentek az ünnepség színhelyére.”⁶⁴

Negyed egykor megkezdődött a szoboravatási ünnepség, ahol a Himnusz zenéje alatt a kormányzó megérkezett a dízsátorba. Berzeviczy Albert, az MTA elnökének beszéde után *„Klebensberg Kunó (...) a szobor elé lépett és feléje fordulva a következőket mondta: Tisza István! E pillanatban a nemzet lobogója eltakar a halandó szemei elől. A legnagyobb megtiszteltetés, mely mint magyart ért engem az, hogy megkérhetem kormányzó urunkat, engedje meg, hogy ezt a szent szobrot leleplezzük és átadjam az egyetem rektorának, hogy őrizze meg hűségesen, hogy minta képe legyen a hazafiságban, tudásban, kötelességteljesítésben a jövődő magyar nemzetnek. A kormányzó intéssel adta meg a jelet a leleplezésre (...)”* és a szoborról lekerült a nemzeti színű zászló.⁶⁵

A rektor felszólalása után a kormányzó ráhelyezte koszorúját a szoborra amelynek szallagján e szavak álltak: *„Magyarország kormányzója a nemzet nagy fiának”*⁶⁶ Mindeközben pedig egy rövid szónoklatot is tartott: *„Súlyos idők es megpróbáltatások közepette állott, küzdött és esett el hazájáért gróf Tisza István. A magyar férfiu erényeinek megtestesülése volt, mint ember, államférfi, és mint katona. Akik az ő életet kioltották, azok a nemzet életére törték. Ez a szobor a hazájáért vértanúságot szenvedő férfi ragyogó példáját állítja élénk a maga némaságában pedig tetemre hívja a magyar nemzet sírásóit. Tisza István! Halhatatlan emlékednek mely kegyelettel hódolok, és szobrodra leteszem a magyar nemzet koszorúját.”*⁶⁷

⁶⁴ PÁL CSABA 2009: 92. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁶⁵ PÁL CSABA 2009: 93. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁶⁶ PÁL CSABA 2009: 94. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁶⁷ PÁL CSABA 2009: 93. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

10-12. kép A Tisza István szobor leleplezése. Balról az első képen: Gróf Klebelsberg Kunó beszéde Tisza István szobránál. A második képen: Klebelsberg Kuno megkönnyezi a szobor avatását. A harmadik képen: Horthy Miklós beszédet mond a Tisza szobor előtt. Mellette a kormányzó által elhelyezett koszorú látható.⁶⁸

„Ezt követően újra Klebelsberg Kunó szolt az ifjúsághoz, majd a koszorúzóok hosszú sora következett. Az egyetemi rektor délután két órakor bezárta az ünnepséget, mely a Szózat hangjaival ért véget.”⁶⁹ A Szózat alatt a kormányzó autóba szállt, aztán vitéz László Miklós tábornoknál, Hadházy Zsigmond főispánnál és Baltazár Dezső püspöknél tett látogatást.⁷⁰ Ezek után az Aranybika szállóban díszebédet tartottak, ahol Magyar Imre cigányprímás húzta Horthy Miklós kedvenc dalait. Majd a kormányzó ismételen kocsiba ült és Hajdúhadházon keresztül Újfehértóra utazott. Az ottani ünnepség után a Turán vonattal délután hat órákor átutazott a debreceni nagyállomáson útban hazafelé.⁷¹

A Kisfaludy Stróbl Zsigmond által készített Tisza István szobor 1926. október 17-e után 1945-ig a Klinika főépülete előtt állt. A tervezett helye a Debreceni Egyetem főépületének a közelében lett volna, de az még 1926-ban sem épült meg. Később viszont amikorra

⁶⁸ <http://hdl.handle.net/2437/82768> valamint <http://hdl.handle.net/2437/82772> továbbá <http://hdl.handle.net/2437/82252> A letöltés ideje: 2017.07.19.

⁶⁹ PÁL CSABA 2009: 94. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

⁷⁰ DEBRECENI FÜGGETLEN ÚJSÁG., valamint PÁL CSABA 2009: 94. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10. Megjegyzés: Baltazár Dezső esetében a látogatás a bodaszőlői-zeleméri Baltazár kúriában volt.

⁷¹ PÁL CSABA 2009: 95-96. Lásd még: http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/mediarium-iii_3-4_08.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

1932-ben az egyetem főépülete is elkészült, a szobrot már nem helyezték át, 1945 áprilisában pedig az intézmény diákjai ledöntötték az emlékművet, amit azonban 2000-ben úra felállítottak, viszont nem az eredeti helyén, hanem a Klinika épületétől néhány méterrel arrébb.⁷² Később 2016. október 31-én pedig áthelyezték a Debreceni Egyetem főépülete elé, ahová eredetileg is szánták.⁷³ A Debreceni Egyetem 2017-ben egy új szoborra nyújtott pályázott, amely gróf Klebelsberg Kunónak állít emléket. Az egyetem polgárai október környékén a könyvtárban kihelyezett szobormakettek alapján megszavazhatták, hogy melyik legyen a nyertes pályamű. Juha Richárd alkotására esett a választás. Az avatóünnepséget 2018. május 15-én tartották.⁷⁴

13-15. kép Tisza István szobra 1926-1945. között a Klinika főépülete előtt, majd 2000-2016. között a Klinika kerítése mellett, 2016. október 31. óta pedig a Debreceni Egyetem főépületénél látható⁷⁵

A kormányzó következő debreceni látogatása 1927. június 3-ra esett. Az alkalom – az 1926-os eseményhez hasonlóan – szintén különleges volt Debrecen történelmében. A látogatás oka a Tisza István Tudományegyetem – mai Debreceni Egyetem – főépületének alapkőle-

⁷² KEREPESZKI RÓBERT 2016. 18-19.

⁷³ <http://www.dehir.hu/debrecen/athelyezik-tisza-istvan-szobrat-a-debreceni-egyetem-foepulete-ele/2016/04/07/> valamint <http://www.dehir.hu/debrecen/diszsortuzzel-avattak-fel-melto-helyen-tisza-istvan-szobrat-debrecenben-fotokkal/2016/10/31/> Az oldalak utolsó megtekintése: 2018: VII. 11.

⁷⁴ <http://www.haon.hu/klebelsberg-kuno-is-szobrot-kap-debrecenben/3680623> Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 11.

⁷⁵ <http://hdl.handle.net/2437/21596> valamint http://erdely.ma/fotoalbum/eredeti/gr.tisza_istvan_debreceni_szobra_1288380554.jpg A letöltés ideje: 2017.VII.19. továbbá Balogh Tamás Zoltán saját felvétele. Készítésének ideje 2017.VII.17.

tétele volt. Mint mindig a debreceni újságok ezúttal is beszámoltak az ünnepség részletes programjáról. A Turán vonat 1927. június 3-án reggel 8 óra 5 perckor hármaskürtjellel, adott hangot érkezésének a pályaudvaron ahol a kormányzót „*dr. Hadházy Zsigmond főispán, dr. Magoss György polgármester és dr. Illyefalvy Vitéz Géza rektor*”, valamint Klebelsberg Kunó várta.⁷⁶ „*A helyőrségi zenekar a Himnuszt játszotta. A kormányzó sötétkék tengernagyi egyenruhában szállt ki a szalonkocsiból, ellépett a díszszázad előtt, majd fogadta a vegyesdandár parancsnoka, a vitézi székkapitány, a csendőrkerület és a vámőrkerület vezetői, a kerületi rendőrfőkapitány, végül pedig az állomásfőnök jelentését. A polgári hatóságok részéről először a főispán köszöntötte a kormányzót, majd a polgármester. (...) A főispán köszöntő szavaira Horthy a következőképpen válaszolt: Nagyon örülök, hogy ezen a szép tavaszi napon, mely nyári napnak is beillik – és ez annál jobb mert szükség van a melegre, – ismét eljöhettek Debrecenbe. Köszönöm üdvözlésüket. A köszöntések után a kormányzó a kijárat felé indult, ahol egy cserkészlány fehér rózsacsokrot nyújtott át neki.*”⁷⁷

A kormányzó ekkor a megszokottakkal ellentétben nem Debrecen ötös fogatával vonult tovább belvárosba, hanem a DHV 26-os pályaszámú „...*piros bársonnyal, plüssfüggönyökkel, külön e célra készített selyemtapétával díszített, felvirágozott villamoskocsiba...*”⁷⁸ szállt be. Az út egészen az Aranybika szállóig tartott. A 26-os pályaszámú villamosmotorkocsi egyébként győri MWG típusú volt, amely 1913-tól szolgált Debrecenben. Egészen 1970-ig szállított utasokat. Ekkor segélykocsivá minősítették majd 1971-ben szolgálati jármű lett. Végül 1972. március 31-én selejtezték le a járművet.⁷⁹ Érdekességként a kormányzó védelmét a kocsi első peronján két, a hátsó peronon pedig egy testőr és egy vadász biztosította. Előfutóként a díszvillamost megelőzte a kerületi és városi rendőrfőkapitány, valamint a biztonsági szervek vezetőinek villamoskocsija. Az Arany Bika Szállótól – érdekes módon - a városi ötös fogaton folytatja tovább a kormányzó az útját az egyetemi ünnepség felé. A helyszínre fél 9-kor érkezett, ahol az egyetemi tanács fogadta.

„*A meghívott előkelőségek egy vörös drapériás baldachin alatt padsorokban foglaltak helyet. Horthy először a főépületnek az alapkövé elé elhelyezett tervrajzát tekintette meg, majd elfoglalta helyét a díszsátorban. A fehér színű alapkövön egy méter magas vörös téglafalon nyugo-*

⁷⁶ PÁL CSABA (B) 2010: 26.

⁷⁷ PÁL CSABA (B) 2010: 26-27.

⁷⁸ PÁL CSABA (B) 2010: 27.

⁷⁹ BALOGH LÁSZLÓ – GARA KÁLMÁN – VÉGH DEZSŐ 2011: 248.

16-17. kép Horthy Miklós érkezése Debrecenbe, 1927. június 3-án, az egyetem központi épületének alapkövetétele alkalmából. Megjegyzés: A második képen a kormányzó mögött a 26-os pályaszámú villamos látható⁸⁰

⁸⁰ <http://hdl.handle.net/2437/81056> valamint <http://hdl.handle.net/2437/82023> A letöltés ideje: 2017.VII.19.

dott. Később az alapkö üregében, egy réztokban helyezték el az alapító okmányt, melyet a Debreczen című lap június 3-ai számába csavartak. Az ünnepséget a Nemzeti Hírszolgálat elnöke nyitotta, majd dr. Illyefalvy Vitéz Géza, az egyetem rektora méltatta a nap jelentőségét, Baltazár Dezső püspök kérte az egyetemre Isten áldását, végül dr. Magoss György adott hangot a város örömének.(...) Klebelsberg Kunó kultuszminiszter beszédében azt hangsúlyozta, hogy a magyarságnak meg kell tartania kultúrfölényét a tőlünk keletre élő és környező államok, népek felett.”⁸¹

Azután a rektor engedélyével megkezdte Horthy Miklós az alapító okirat elhelyezésének ceremóniáját. A kormányzó ekkor a következőket mondta: „Alig egy esztendővel a klinikai épületek befejezése után most a Tisza István Tudományegyetem központi épületének alapkövét tesszük le. Ennek a palotának a felépítése lehetővé teszi majd, hogy az egyetem összes

18. kép A központi épület alapkövetelési ünnepsége 1927. VI. 3-án⁸²

⁸¹ PÁL CSABA (B) 2010: 27.

⁸² <http://hdl.handle.net/2437/79859> A letöltés ideje: 2017.VII. 19.

*fakultásai méltó hajlékot nyerjenek és megfelelő környezetben fejthessenek ki minél értéke-
sebb munkásságot. Nagy és nehéz feladatok várnak a debreceni egyetemre a nemzet jövője
érdekében. Itt a nagy Alföldön, a tiszántúli magyarság ősi centrumában meg kell nyernie a
haladás, a kultúra számára a magyar nép lelkében szunnyadó hatalmas őserőt. A tudomány
egész mezején küzdenie kell azokért az eszmékért és ideálokért, amelyek szolgálatában évszá-
zadokon át oly sok érdemet szerzett az ő nagy elődje, az ősi kollégium. A haza iránti köteles-
ségek teljesítésében pedig ama csodálatosan nagy férfiú szellemét kell kisugározni, akinek
dicső nevét viseli. Erős a hitem, hogy a Tisza István Tudományegyetem az ősi debreceni kol-
légium tradícióihoz méltóan fogja, úgy mint eddig, a jövőben is nehéz kultúrhumánitását teljesí-
teni. Ezzel az óhajtással helyezük el most az egyetem központi épületének alapkövét.”⁸³*

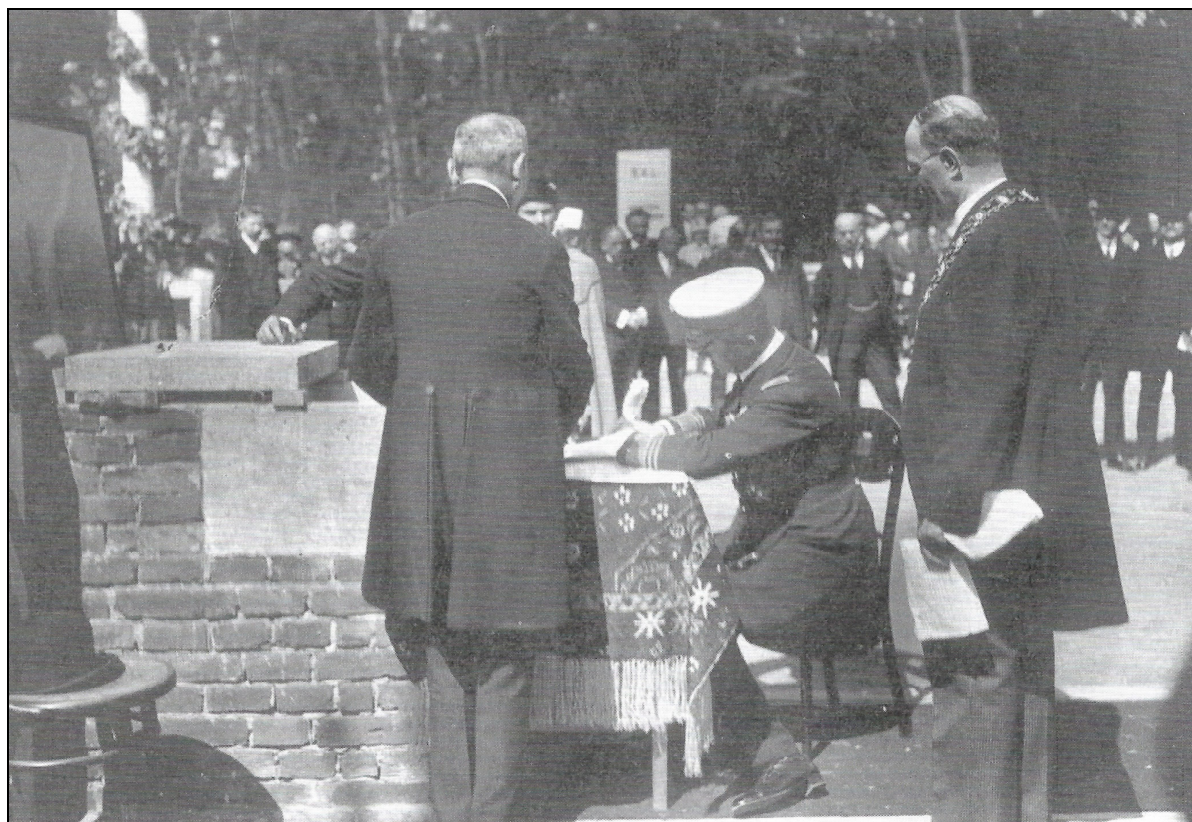
Az okmány szövegét az építési bizottság elnöke, dr. Nagy Árpád vallás- és közokta-
tásügyi helyettes államtitkár olvasta fel. Az alapköbe helyezett dokumentum szövege a követ-
kező volt: „*E kő a magyar tudomány ama csarnokának terhét hivatott viselni, melyet a ma-
gyar állam és Debrecen szabad királyi város áldozatkészsége emel, hogy méltó otthont adjon
az 1912. évi XXXVI. t. c. rendelkezéséből alapított Tisza István tudományegyetem 1914. évben
megnyílt hittudományi, jog- és államtudományi, valamint bölcsészettudományi karának és
befejezze – a háború és forradalmak elmúltával – ennek a nagyarányú tervnek megvalósítá-
sát, melyet Korb Floris építőművésszel még jobb időkben, Nagy-Magyarország készítettett.
Legyen ez a kő olyan szilárd alapja a föléje emelendő egyetemi központi épületnek, mint ami-
lyen biztos alapjai ennek e fiatal egyetemnek azok a nemes tradíciók, amelyeket elődje, a há-
romszázados debreceni Református kollégium hagyott reá.*

*Az ősi Kollégium századok folyamán mindig gondosan ápolta a szellemtudományokat,
a teológiát, a filozófiát s egy század óta a jogot, e szakokból bőven adott kiváló tudóst,
kötelességtudó tanult munkást és hazafit nemzetének és egyházának. Ez áldásos termékenység
honoljon továbbra is e falak között s neveljen most már mint egyetem is sok és híres bajnokot
a tudománynak és a hazának egyaránt. Isten áldását kérjük e műre, lelkünkben a legjobb
szándékokkal, jó reménységgel és a magyar feltámadásba vetett szent hittel helyezük el ezt az
alapkövet itt, Debrecen városában, a Tisza István tudományegyetem telkén az Úrnak 1927-ik
esztendejében, június hó 3. napján.”⁸⁴*

⁸³ PÁL CSABA (B) 2010: 27-28.

⁸⁴ PÁL CSABA (B) 2010: 28.

Az okmányt Horthy Miklós lúdtollal írta alá. A hivatalos iraton még „gróf Bethlen István miniszterelnök, gróf Klebelsberg Kunó kultuszminister, dr. Baltazár Dezső püspök, gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok, dr. Hadházy Zsigmond főispán, dr. Magoss György polgármester, dr. Nagy Árpád közoktatásügyi államtitkár, dr. Ilyefalvi Vitéz Géza egyetemi rektor, Sass Béla, a teológiai kar, dr. Marffy Ede, a jogi kar, dr. Szabó Dezső, a bölcsészkar, az orvosi kar dékánja, Korb Flóris műegyetemi tanár, építőművész, valamint dr. Jeszenszky Sándor miniszteri osztálytanácsos, az építőbizottság jegyzője”⁸⁵ láttott el kézjegyével. Az iratot aztán elhelyezték üregében, majd elkezdődtek az ünnepélyes kalapácsütések, amelyeket Horthy Miklós, Klebelsberg Kunó, dr. Ilyefalvi Vitéz Géza, Baltazár Dezső és Dr. Magoss György végeztek el. Horthy Miklós jelmondata a Szózat első szakasza volt: „Hazádnak rendületlenül!”⁸⁶

19. kép Horthy Miklós lúdtollal aláírja az egyetem főépületének alapító okiratát⁸⁷

⁸⁵ PÁL CSABA (B) 2010: 28.

⁸⁶ PÁL CSABA (B) 2010: 28-29.

⁸⁷ B. KALAVSZKY GYÖRGYI – ILLÉSFALVI PÉTER 2007: 66.

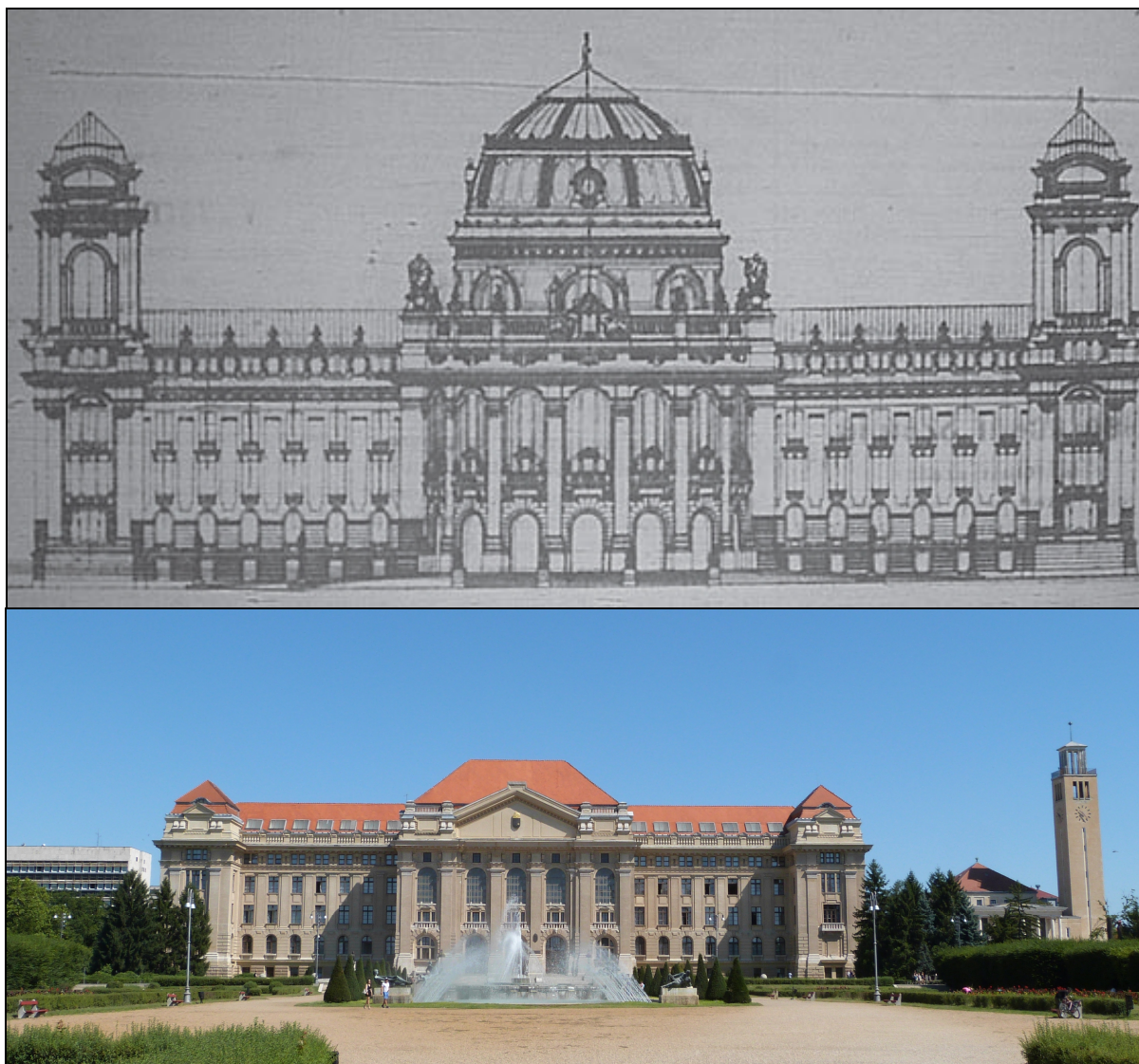
„A kormányzó és az ide is meghívott közönség ezután átvonult a Klinika felvételi épületének aulájába, ahol 10 órakor kezdődött gróf Klebelsberg Kunó kultuszminister díszdoktorra avatása. Horthy az emelvényen foglalt helyet, s a rektor megnyitó szavai után engedélyt adott a miniszter honoris causa doktorra avatására. Az avatandónak a magyar kultúra és oktatásügy téren szerzett érdemeit dr. Marffy Ede, a jogi kar dékánja méltatta, s (...) Klebelsberg Eötvös József óta Magyarország legnagyobb koncepciójú kultúrpolitikásának nevezte. Klebelsberg Kunó ezután a hittudományi kar dékánja, Sass Béla szavait ismételve letette a doktori fogadalmat, s a karok dékánjai államtudományi díszdoktorrá fogadták. A kultuszminister dr. Rutka Ferenc egyetemi tanácsjegyzőtől vette át a címről szóló oklevelet. A rektor köszöntőjét követően Klebelsberg Kunó megköszönte a kormányzónak, hogy jelenlétével megtisztelte az ünnepséget.”⁸⁸

Mindezek után a díszközgyűlést a rektor lezárta. Horthy Miklós kezét fogott a kultuszminiszterrel és gratulált díszdoktori címéhez. A kormányzó rövid pihenőre ment a vendégszobába – Magoss Györgyöt a szobában a II. osztályú magyar érdemkereszttel ajándékozta meg munkájáért, amit aztán június 13-án Hadházy Zsigmond főispántól át is vett – majd Horthy Miklós tizenegy órakor kíséretével, kocsival Hajdúböszörménybe utazott, ahol felavattott egy első világháborús emlékművet. Később fél háromkor a zeleméri a Baltazár kúriába látogatott és ott pihente ki az ünnepség fáradalmait. A kormányzó csak este fél tíz tájban Magasházy László szárnysegéd kíséretében érkezett vissza Debrecenbe. Különvonata este tíz órakor hagyta el a pályaudvart. Indult tovább Kenderesre.⁸⁹

„1912-ben gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszterségének idejében a XXXVI. törvénycikk elfogadásával két egyetem felállítását mondta ki az országgyűlés, az egyiket Pozsony, a másikat Debrecen székhellyel. A cívisvárosban öt karral (Református Hittudományi Kar, Jog- és Államtudományi Kar, Orvostudományi Kar, Bölcsész- és Nyelv- és Történettudományi Kar, valamint Mennyiség- és Természettudományi Kar) megalakult a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem, amely azonban csak két évvel később, 1914-ben kezdte meg működését három karral. Az intézmény hallgatóit kezdetben a Református Kollégium falai között fogadta, amely hamar szűkösnek bizonyult. Debrecen városa a Nagyerdőn hatalmas területet (112 kataszter hold földet) ajándékozott az egyetemnek, és előbb 5, majd még 3

⁸⁸ PÁL CSABA (B) 2010: 29.

⁸⁹ PÁL CSABA (B) 2010: 29.

20-21. kép A Debreceni Egyetem főépületének eredeti homlokzati tervrajza Korb Flóristól, valamint a megvalósult épület napjainkban ⁹⁰

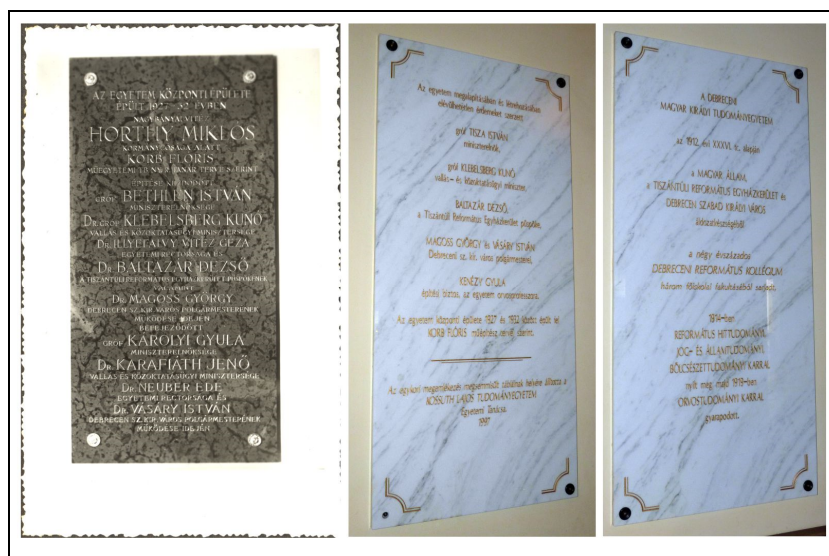
millió aranykoronával járult hozzá az építkezéshez. 1918-ban IV. Károly király felavathatta az újonnan alapított Orvostudományi Kar központi épületét. Matematikai és természettudományi tárgyakat az 1923/24-es tanévtől kezdték tanítani a bölcsészkaron belül. Az önálló Természettudományi Kar létrehozására azonban 1949-ig kellett várni. Az intézmény 1921-ben vette fel gróf Tisza István, az 1918. október 31-én mártírhalált halt államférfi, volt miniszter-

⁹⁰ PÁL CSABA (B) 2010: 27., valamint Balogh Tamás Zoltán saját fényképe 2017. VII. 17.

elnök, a Református Kollégium egykori diákjának nevét, így az egyetem elnevezése Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemre változott.”⁹¹

Az egyetemi építkezéseket gróf Klebelsberg Kunó is meglátogatta, ami az alapkövetel után rögvest kezdetét is vette. Horthy Miklós az 1927-ben az orvos kartól, a Református Kolégiumtól, a Debreceni Egyetem bölcsészkarától valamint a Hit- jog- és államtudományi kartól honoris causa doktori oklevelet kapott.⁹² Az épületre az 1930-as évek végén helyezték el az épület zárótábláját, amelyen a kormányzó neve is szerepelt. A zárótáblát a háború után viszont eltávolították, 1997-ben ugyan új táblát helyeztek el, ezen azonban már Horthy Miklós neve helyett az alapító Tisza István neve olvasható.

Az épületet 1932. május 15-én avatták fel. A kormányzó ekkor nem volt jelen, így Petri Pál államtitkár képviselte.⁹³ Az idők során nem melleleg az egyetem nevét is többször módosították. A kezdetektől Tisza István nevét viselte, majd 1945-től Debreceni Tudományegyetemnek hívták, később 1952-től pedig Kossuth Lajos Tudományegyetemként működött tovább, 2000. január 1 óta viszont Debreceni Egyetemként ismerjük.⁹⁴

22-24. kép A központi épület zárótáblája 1937. II. 23-án, valamint a Debreceni Egyetem emléktáblái napjainkban⁹⁵

⁹¹ <https://www.unideb.hu/hu/tortenet> Az oldal utolsó megtekintése: 2017: VII. 16.

⁹² PÁL CSABA (A) 2010: 10.

⁹³ MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1932. május 16.

⁹⁴ <https://www.unideb.hu/hu/tortenet> valamint https://hu.wikipedia.org/wiki/Debreceni_Egyetem Az oldal utolsó megtekintése: 2017: VII. 16.

⁹⁵ <http://hdl.handle.net/2437/82092> A letöltés ideje: 2017. VII. 17. valamint Balogh Tamás Zoltán saját fényképfelvételei. 2017. VII. 17.

A kormányzó újból 1928. június 10-én látogatott Debrecenbe feleségével Purgly Magdolnával együtt, ahol részt vettek a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara által rendezett lovas napokon. Ekkor 80 vitézt is felavattak. A debreceni újságok – ahogyan a többi látogatás alkalmával is –, már korábban megírták a kormányzó látogatásának programját illetve annak kitűzött napját. Különvonatuk 1928. június 9-én Kisújszállásról 22 óra 55 perckor indult el a cívisvárosba,⁹⁶ amivel június 10-én reggel fél 9-kor érkeztek meg a debreceni pályaudvarra.

*„A kormányzó, miután elhaladt a díszszázad arcéle előtt, a megjelent katonai előkelőségek jelentkezését hallgatta meg, majd a fogadására megjelent polgári előkelőségekhez ment. Dr. Hadházy Zsigmond főispán a törvényhatóság, dr. Magoss György polgármester a város s Pákozdy Sándor alispán a vármegye közönségének hódolatát és üdvözetét tolmácsolta.”*⁹⁷ A kormányzó válaszolt, majd felszállt a város ötös fogatára, a felesége azonban egy másik kocsival ment tovább bulcsi vitéz Janky Kocsárd lovassági tábornokkal. Éljenzés fogadta a kormányzópár menetét, amely előtt a város lovas bandériumai meneteltek, *„...leventék és a társadalmi egyesületek tagjai álltak sorfalat, mögöttük helyezkedett el a közönség, amely mindvégig lelkesen ünnepelte az államfőt és feleségét.”*⁹⁸

A menet a Köntösgátra indult, ahol a díszszemlét tartották. Hét vármegye lovas-tura csapata vonult fel ekkor, jobbra pompás népviseletekben.”⁹⁹ A díszszemlén részt vett Dr. Kállay Miklós szabolcsi főispán – a későbbi miniszterelnök –, aki a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara elnöke is volt. Köszöntötte a kormányzót, aki ezután a díszsátorba vonult. Mögötte a város és környékének előkelőségei, foglaltak helyet közöttük a honvédelmi miniszter, Csáky Károly gróf is.

A vitézi telekbeiktató ünnepségen a vitézi dalárda eljátszotta a Himnuszt. „Vitéz Nagy Pál altábornagy beszéde után a református táborigyelmeztelők a vitézi telket jelképező rögöket megáldották.”¹⁰⁰ Horthy Miklós a következő szavakat intézte ekkor a jelenlévőkhöz: *„Magyar lelkem legbensőbb melegével jöttem erre a lélekemelő hazafias ünnepségre, hogy az előttem álló nyolcvan vitéznek méltó jutalmát személyesen átadjam. A vitézség és a tántoríthatlan*

⁹⁶ MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1928. június 9.

⁹⁷ MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1928. június 10: 1.

⁹⁸ MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1928. június 10: 1.

⁹⁹ MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1928. június 10: 1.

¹⁰⁰ MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1928. június 10: 1.

25. kép Horthy Miklós kormányzó fogadtatása a Hajdúmegyei Vitézi Szék nyolcvan tagjának birtokba iktatásakor ¹⁰¹

---

¹⁰¹ TOLNAI VILÁGLAPJA 1928: 1. Megjegyzés: A Magyar Filmiroda felvétele

hazaszeretet megjutalmazásának ünnepsége ez s e magasztos pillanatban visszazállnak gondolataim a múltba, hogy megemlékezzem azokról a hősookról is, akik életüket áldozták a hazáért és akiknek már nem adatott meg az, hogy vitézségük jutalmát élvezhessék. Meggyőződésem, hogy annak az eszmének, amelyeknek a legszebb férfierények a megtestesítői, itt ma olyan maradandó emléket állítunk, amelyből nemcsak az élők menthetnek erőt, hanem tanulhatnak és okulhatnak majd a késő utódok is. Vitéz bajtársaim! Átadom nektek egy-egy darabját annak a megáldott földnek, amelyet ti az elmúlt világháborúban olyan halált megvető vitézséggel védelmeztetek.

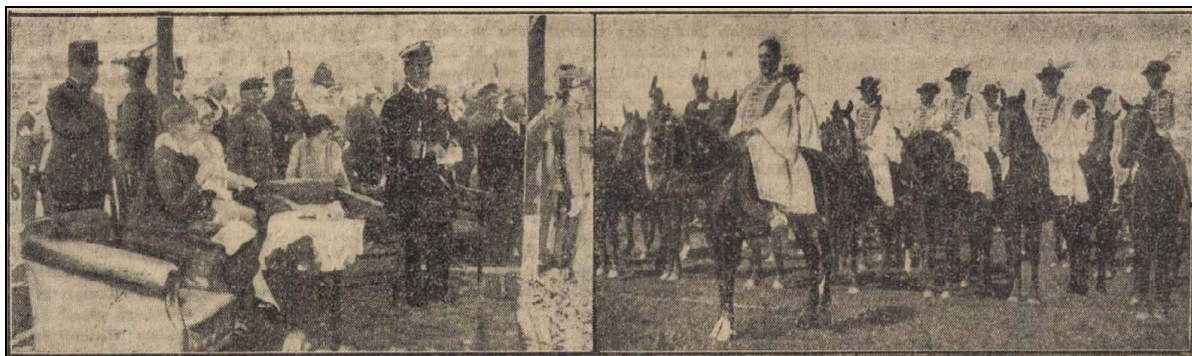
Jutalom ez a föld odaadó és hűséges szolgálataitokért, de zálog is, amely arra kötelez, hogy arról az útról, amely benneteket idevezetett, soha le ne térjete. Szeressétek ezt a földet, amely nektek békés otthont és megélhetést biztosító kenyeret ad, és amelynek talajába családokat fája mélyen fog györeket verni, hogy nemzedékről nemzedékre életképes hajtásokat hozzon. Maradjatok továbbra is hasznos polgárai ennek a hazának és mutassátok meg, hogy amiként elsőik voltatok annak védelmében, elsőik lesztek a békés munkában is. Adja Isten, hogy úgy legyen!”¹⁰²

Viharos éljenzés fogadta a kormányzót, majd vitéz Toókos Károly alezredes és vitézi főkapitány átadta a telkeket jelképező földcsomókat. Később vitéz Kőszeghy Frigyesné kék selyemzászlót adott át Horthy Miklósnak a hajdúböszörményi járás száz vitézének részére, amelyet a kormányzó megköszönt és átnyújtott számukra. Képviselőjükben vitéz Kőszeghy Frigyes mondott köszönetet az új telkekért. A Hiszek egyyel ért véget az ünnepség majd a csapatok, lovasok, vitézek és leventék elvonultak a kormányzó előtt.

Ezek után Horthy Miklós és felesége kocsiba szálltak és a vármegye házában lévő szállásukra mentek. Délután fél kettőkor ebédet tartottak az Aranybika szállóban, amely Kállay Miklós pohárköszöntőjével kezdődött. A díszebéden finn és észt vendégek is voltak, akik Debrecenbe látogatván részt vettek a telekbeiktatás ünnepségen is. Délután fél háromkor a kormányzó és felesége az üggető versenypályára mentek, ahol dr. Rác Lajos a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara igazgatója üdvözölte őket, majd a dízsátorból megnézték a lóversenyt. Kisújszálláson át a kenderesi birtokukra negyed hétkor indultak el különvonatukkal.¹⁰³

¹⁰² MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1928. június 10: 1-2.

¹⁰³ MAGYAR TÁVIRATI IRODA, NAPI HÍREK 1928. június 10: 2.

26-27. kép A debreceni országos lovasnapok díszszemeje. Balról a kormányzó dízsátora. A képen Jánky Kocsárd, Horthy Miklósné, Horthy Miklós kormányzó, valamint Vértessy Sándor a kabinetiroda főnöke látható. Jobbról a lovasünnepjen résztvevő hortobágyi csikósokat tekinthetjük meg ¹⁰⁴

A kormányzó utolsó hivatalosan bejegyzett látogatása Debrecenben 1929. július 1-én történt, amikor meghallgatta a XXII. Országos Dalosversenyt. *„Az utcák házai véges végig díszben ragyogtak, nemzeti színű lobogók, díszes szőnyegek, virágok tarkították a város képét.(...) A debreceni pályaudvaron már korán felsorakozott a 6-ik vegyesdandár díszszázada.”*

¹⁰⁵ Reggel kilenc órákor futott be Budapestről a vonat, amelynek megérkezésekor felzendült a Magyar Himnusz. A kormányzó és felesége a díszszázad elé lépett. Vitéz Siposs Árpád altábornagy fogadta őket. Ezt követően Szlabey Imre csendőrezredes jelentkezett Horthy Miklós előtt, majd Ghyczy Tibor a debreceni kerületi főkapitány a rendőrfőtanácsossal, Sági Lajossal együtt üdvözölte őt. Ezután Hadházy Zsigmond főispán, Pákozdy Sándor alispán, majd a polgármester, Vásáry István fogadta a kormányzót. Az üdvözlések után Horthy Miklós a főispánnal együtt felszállt a város ötös fogatára. A kormányzó felesége Siposs Árpád altábornaggal egy másik kocsiban utazott.

A menet a Csokonai Színházba indult ahol *„...az egyes dalárdák fehérbe öltözött korszorúslányai éljenezték meg a Kormányzót és feleségét. A színház előcsarnokában Horthy Miklós rövid – beszédet – tartott, itt mutatták be a Kormányzónak Demjén Dezső pápai kamarást, a dalosverseny Kormányzói díjának pályanyertes zeneszerzőjét, Hojeda Károly kormányfőtanácsos, a budapesti Nemzeti Zenede igazgatóját, Szeghő Sándor országos karnagyét és Balla Bertalan, debreceni városi tanácsnokot a XXII. országos dalosverseny fáradhatatlan*

¹⁰⁴ PESTI NAPLÓ 79. évfolyam 131. szám. 1928. június 12: 3.

¹⁰⁵ MAGYAR ORSZÁGOS TUDÓSÍTÓ 1929. július 1: 1.

előkészítőjét."¹⁰⁶ Ezek után bevonult a színház előterébe a kormányzói pár, ahol ismételten felhangzott a Himnusz, majd a Hiszekegy. A színpadon először Sipőcz Jenő budapesti polgármester, a XXII. országos dalosverseny elnöke mondott beszédet, aki megköszönte, hogy a kormányzó jelenlétével kitüntette az eseményt.¹⁰⁷

Megkezdődött a dalárdáknak a kormányzói díjért folyó versenye, amelyen hat dalegylet vett részt. Később Than Gyula a nagybizottság ügyvezető elnöke is üdvözölte a kormányzót. A főverseny lezajlása után a kormányzói pár és a budapesti előkelőség visszament Budapestre. A verseny után a következő napon a kormányzói díjat a kultuszminiszter képviselőjében Gévay-Wolf Nándor államtitkár, Jeszenszky Sándor miniszteri tanácsos és a MÁV elnök igazgatója, Samarjay Lajos adták át.¹⁰⁸ Az első helyezést az Egri Dalkör nyerte el, amely ezen belül megkapta az Országos Dalos szövetség ezüstérmét is. A második díjat a Budapest Székesfővárosi Elektromos Művek dalköre kapta, a harmadik helyet pedig a Dunakeszi Magyarországi Dal és Önképző egyesület szerezte meg. Negyedikként végzett a Szegedi Dalárda ötödikként a Jászberényi dalkör, a hatodik pedig a Sárospataki Főiskolai Kórus lett.¹⁰⁹

A korabeli sajtó és a Távirati Iroda Horthy Miklós hivatalos debreceni látogatásaiként csak a fent leírt alkalmakat tartja nyilván, azonban ezeken túlmenően többször megfordulhatott még városunkban, hiszen a kormányzó más Hajdú-Bihar megyei falvakban és városokban is járt. Így például 1925. november 15-én Derecskén „...*jelenlétében leplezték le az akkori nagyközség első világháborús hősi halottai emlékére állított szobrot. Részt vett a helyi leventegyesület zászlajának avatásán is – a leventék egy vasból készült, de aranyozással díszített buzogány átadásával köszönték meg neki. Derecskére a kormányzó ekkor Berettyóújfalu érintésével érkezett.*”¹¹⁰ Később 1926. október 17-én Újfehértóra utazott, amikor is Hajdúhadházon „...*a debreceni út be- és kijáratánál diadalkapu, a házakon lobogódísz, az út mentén tömérdek lelkes ember, a városház előtti téren a polgári és elemi iskolák, leventék és tűzoltóság díszes sorfala fogadta. Útjára virágot szórtak, mélységes szeretet és hódolat szívből jövő éljennével köszöntötték. A Kormányzó Úr meglassított autójából szeretettel viszonzta a köszönté-*

¹⁰⁶ MAGYAR ORSZÁGOS TUDÓSÍTÓ 1929. július 1: 1.

¹⁰⁷ MAGYAR ORSZÁGOS TUDÓSÍTÓ 1929. július 1: 1.

¹⁰⁸ MAGYAR ORSZÁGOS TUDÓSÍTÓ 1929. július 1: 2.

¹⁰⁹ MAGYAR ORSZÁGOS TUDÓSÍTÓ 1929. július 1: 2.

¹¹⁰ PÁL CSABA (A) 2010: 10.

*seket, bizonyára átérezve azt az igazán meleg szeretetet, amellyel a magyar nép a legelső magyar embert körülvette.”*¹¹¹

Horthy Miklós 1927. október 16-án egész nap Berettyóújfaluban időzött. Felavatta a Hősök szobrát, amelyet a református templom melletti piactér közepén állítottak fel, majd a helyi Leventeház átadásán is részt vett.¹¹² Ez év június 3-án Hajdúböszörményben szintén felavatott egy első világháborús emlékművet, 1939. július 1-én pedig feleségével és Kállay Miklóssal együtt *„az országos öntözési hivatal akkori elnöke társaságában a duzzasztóműveket, a rizsföldeket, valamint a debreceni városi ménest és gulyát nézte meg a Hortobágyon. Az ezt követő szabadidős program után késő este Debrecenen keresztül indult vissza szülőfalujába, Kenderesre.”*¹¹³ Turbucz Dávid doktori disszertációja szerint 1927. október 23-án Hajdúszoboszlón is megfordult a kormányzó, erről azonban ezidáig még semmilyen mást forrást nem találtam.¹¹⁴

Horthy Miklós 1944. október 15-ig még járhatott Debrecenben, de a források csak eddig követték utazásait. Valamikor 1944. október 16-a után a németek – egészen az amerikai csapatok megérkezéséig – házi őrizetben tartották. A kormányzó később emigrációba kényszerült. Lakhelye a Portugáliában található Estoril lett, ahol 1958. február 9-én hunyt el. Kenderesen 1993. szeptember 4-én temették újra, ahol nyughelye napjainkban is látogatható.¹¹⁵

1. 3. Horthy Miklós és a bodaszöllői-zeleméri Baltazár kúria

Kutatásom alkalmával eljutottam a bodaszöllői-zeleméri Baltazár kúriába, amelyet Baltazár Dezső maga építtetett fel és tudjuk, hogy az 1910-es években már biztosan állt.¹¹⁶ Édesapám egyik barátja ajánlotta, hogy utazzunk el oda, mert Horthy Miklós az elbeszélések szerint gyakran megfordult a Baltazár kúriában. Első látogatásom alkalmával egy hatalmas birtokot,

¹¹¹ PÁL CSABA (A) 2010: 10.

¹¹² PÁL CSABA (A) 2010: 10.

¹¹³ PÁL CSABA (A) 2010: 10.

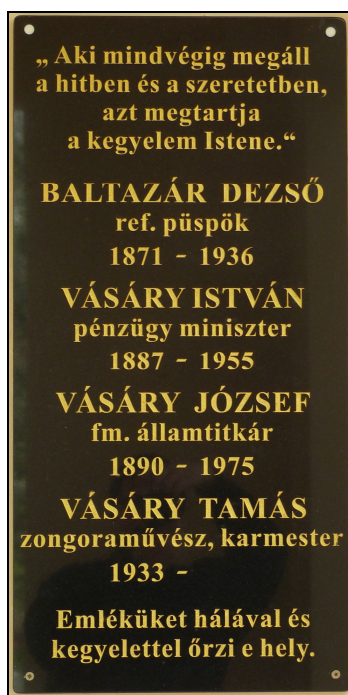
¹¹⁴ TURBU CZ DÁVID 2014: 314. Lásd még: http://tortenelem.uni-eger.hu/public/uploads/turbucz-horthy-kultusz-vedesre-leadott_55423183e9624.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 16.

¹¹⁵ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Horthy_Mikl%C3%B3s_\(korm%C3%A1nyz%C3%B3\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Horthy_Mikl%C3%B3s_(korm%C3%A1nyz%C3%B3)) Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 10.

¹¹⁶ LEEL-ŐSSY LÓRÁNT 2000: 242.

láttam amit egy erdő vett körül. Az erdő közepén pedig ott állt a ház, ahol hajdan Baltazár Dezső, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke lakott.¹¹⁷ Barátsággal fogadott minket a Baltazár kúria jelenlegi tulajdonosa, Barabás János, aki bemutatta nekünk a házat, ahol Horthy Miklós időzött.

Elmondása szerint a hivatalosan bejegyzett látogatásokon kívül többször is megfordult Debrecenben, s így Baltazár püspök házában is, mivel az relatíve közel feküdt a kenderesi Horthy-birtokhoz. Itt vadászott, itt pihente ki fáradalmait és az elbeszélések szerint többször itt „nyaralt”, sokszor családjával együtt. Viszont nem csak a kormányzó és Baltazár Dezső unokái nyaraltak Zeleméren, ugyanis többször e helyen pihente ki magát az akkori kultuszminister Klebelsberg Kunó, az akkori miniszterelnök Bethlen István gróf, továbbá Lord Rothermere Harold Harmsworth angol sajtómagnás, valamint Vásáry István polgármester, az Ideiglenes Nemzeti Kormány pénzügyminisztere, továbbá Vásáry József államtitkár illetve a híres zongorista és karmester, Vásáry Tamás is.

28. kép Baltazár Dezső és a Vásáryak emléktáblája a kúriában¹¹⁸

¹¹⁷ Megjegyzés: Baltazár Dezső (Hajdúböszörmény, 1871. november 15. – Debrecen, 1936. augusztus 25.) A Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke 1911-1936. között. Lásd még: https://hu.wikipedia.org/wiki/Baltaz%C3%A1r_Dezs%C5%91

¹¹⁸ Balogh Tamás Zoltán saját felvétele. 2017. IV. 30.

Barabás János elmondása szerint egyébként 1919-ben nem az Aranybika szállóban folytak a szegedi ellenforradalom titkos tárgyalásának előkészületei, hanem éppen a Baltazár kúriában! Talán hihetünk is szavainak, hiszen egy titkos tárgyalás színhelyének a Baltazár kúria sokkal megfelelőbb helyszínnek tűnik mint a rendkívül népszerű és feltűnő Aranybika szálló arról nem is beszélve, hogy a rendkívül felvilágosult szellemű Baltazár Dezső püspök talán maga is fő szervezője lehetett a titkos tárgyalásoknak.

Egyébiránt kézzel fogható bizonyítékai is vannak, hogy a kormányzó megfordult a kúriában, hiszen az 1927. június 3-ra keltezhető hivatalos látogatására emlékeztető egy táblát is elhelyeztek, amit azonban a második világháború után széttörtek, darabjait pedig a házban rejtették el. Később 1985-ben Barabás János az emléktáblát újra elészíttette, a ház falára azonban csak a rendszerváltás után helyezhette el, hiszen azt megelőzően Horthy Miklóst és emlékeztetőt nemkívánatosnak bélyegezték.

29. kép Horthy Miklós 1927-es látogatásának emléktáblája napjainkban a Baltazár kúria falán ¹¹⁹

¹¹⁹ Balogh Tamás Zoltán saját felvétele. 2017. IV. 30.

30-37. kép A Baltazár kúria képekben: A felső képeken a kőasztal látható, a középső felvételek a Baltazár házról és az erkélyéről készültek, az alsó képeken pedig Horthy Miklós napjainkra már átalakított szobája látható ¹²⁰

¹²⁰ Balogh Tamás Zoltán saját felvétele. 2017. IV. 30., 2017. V. 13. Megjegyzés: A ház elején egy felirat olvasható: II. Kor. XII. 9. „Elég néked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el.”

A ház Baltazár Dezső 1936-ban bekövetkezett halála után fiaira, majd unokáira szállt. A második világháború után a házat államosítani akarták, vagy a TSZ. részévé tették volna, azonban Baltazár Dezső unokái – csodával határos módon – meg tudták őrizni maguknak az épületet. Az viszont tény, hogy a ház idővel romlásnak indult és javításra is szorult, így később 1982-ben megváltak az ingatlantól és eladták azt Barabás Jánosnak, – a mostani tulajdosnak –, aki 1982-1985 között fel is újította. Barabás János megmutatta nekünk a házat, az erkélyt, továbbá azt a kőasztalt amely még most is épségben vészelte át az idők viharait, valamint azt is, hogy hol pihent meg Horthy Miklós a kúriában.

Barabás János vendégszeretetének és barátságának köszönhetően több információval gazdagodott kutatásom. Kijár neki a külön köszönet, hiszen engedélyezte az épületről készült képek továbbá az általa közölt információk nyilvánosságra hozatalát!

2. A Horthy-család debreceni kapcsolatai

Horthy Miklós debreceni látogatásai után a család debreceni összeköttetéseire is kitérnék, amelyek alátámasztják, sokkal erősebb kötelék volt a Horthy család és Debrecen között, mint azt elsőre gondolnánk. Érdekességként megemlítem, hogy a Horthy, vagy régebben i betűvel írt Horti név, a Szabolcs és Hajdú vármegyékben fekvő Hort pusztáról eredeztethető, amely Debrecentől nyugatra fekszik, és talán maga a Hortobágy puszta elnevezése is e helyről származtatható.¹²¹

A Horthy családra vonatkozó legkorábbi XVI. századra keltezhető adataink – Horthy vagy Horti néven –, a debreceni jegyzőkönyvekben lelhetők fel. A család telkeket, címeket és birtokokat kapott, majd Kolozs vármegyében 1657. június 21-én nemességet is nyertek.¹²² Később Nagybányán is laktak, majd a XIX. század folyamán kerültek Kenderesre.

Horthy Miklós édesapjáról, Horthy Istvánról tudjuk, hogy 1893. június 2-án Debrecenben megválasztották a heves-nagykunsági egyházmegye gondnokává.¹²³ Később 1894. április 10-én az ő elnöklete alatt tartották meg Debrecenben a tiszántúli evangélikus és refor-

¹²¹ ZETÉNYI CSUKÁS ISTVÁN 2015: 1-128., valamint <http://www.hnp.hu/hu/szervezeti-egyseg/turizmus/oldal/a-hortobagy--puszta-tajegysegge-alakulasa> Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII.16.

¹²² [https://hu.wikipedia.org/wiki/Horthy_Mikl%C3%B3s_\(korm%C3%A1nyz%C3%B3\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Horthy_Mikl%C3%B3s_(korm%C3%A1nyz%C3%B3)) Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII.10.

¹²³ BUDAPESTI HÍRLAP 1893. június 3: 5.

mátus egyházkerület tavaszi Közgyűlését. Apja azonban nem sokáig viselte a heves-nagykunsági egyházmegye gondnoki címet.¹²⁴

2.1. Horthy Miklós testvérei: Horthy István, Horthy Zoltán, Horthy Szabolcs és Horthy Jenő

Horthy Miklós testvérei közül csak négyen kerültek Debrecenbe, Horthy István, Horthy Zoltán, Horthy Szabolcs és Horthy Jenő. Horthy Miklós bátyja, István először Kenderesen végezte elemi iskoláit, később Pozsonyban tanult, majd gimnáziumi végzettségét Debrecenben szerezte meg. A Debreceni Református Főgimnázium értesítőjében Horthy Istvánt Zoltán testvérével együtt – kinek nevét helytelenül írták le –, az 1877/78-as tanévben a 8. végzős osztály irataiba jegyezték fel.¹²⁵ Ekkor tanult itt Horthy Miklós is, így 1876-1878. között – egészen debreceni tanulmányainak végéig – nem volt egyedül a cívisvárosban.

Ekkoriban tudjuk, hogy Debrecenben huszárfőhadnagyként gróf Degenfeld-Schonburg József és báró Harkányi Andor lovaikkal részt vettek a debreceni nyulasi versenypályán rendezett lóversenyen, öccsük Horthy Jenő pedig szemtanúja volt ennek. Nem mellesleg István életében is fontos esemény volt, amikor 1927. május 14-én a Debreceni Lovaregylet 60 éves évfordulója alkalmával rendezett díszközgyűlésen az elhunyt Szapáry József helyére őt, mint lovassági tábornokot választották meg elnöknek, amely címét egészen haláláig viselte, a Debreceni Lovaregylet elnökeként pedig 1928. május 12-13-án lóversenyt is rendezett.¹²⁶ Zoltánról viszont csak a Debreceni Református Főgimnázium értesítőjében lehet nyomát találni annak, hogy egy ideig Debrecenben élt.

Horthy Miklós másik öccse Szabolcs tudjuk, hogy 12 évesen a soproni Lächne intézetben tanult 15 évesen azonban Debrecenben folytatta iskoláit, miközben egyik tanáránál lakott. Horthy Szabolcs az 1888/89-es tanévben VI. osztályos tanuló volt, 1891-ben érettségizett Debrecenben.¹²⁷ Egyéb látogatásairól többet nem tudunk.

¹²⁴ https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonvyvtara_HEP_HZ/?pg=213&layout=s Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII.16.

¹²⁵ https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04984_1877/?pg=73&layout=s Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII.16.

¹²⁶ BUDAPESTI HÍRLAP 1927. május 11: 10., ZETÉNYI CSUKÁS ISTVÁN 2015: 24.

¹²⁷ https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04995_1888/?pg=58&layout=s Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 16., valamint ZETÉNYI CSUKÁS ISTVÁN 2015: 32.

Jenő viszont tudjuk – aki először 6 vagy 7 éves korábban tanult a Debreceni Kollégiumban –, követte Szabolcs bátyját Sopronba a Lächne-intézetbe így 8 évesen őt már e helyen találjuk, és majd csak 11 évesen tért vissza bátyjával együtt Debrecenbe, ahol az 1888/89-es tanévben III/B. osztályos tanuló volt.¹²⁸

Jenő azonaban ahogy azt már említettük rajongott a lovakért, s tanulás helyett is inkább a versenyeredményeket böngészte. Gyerekként összebarátkozott báró Wesselényi Bélával is, akivel falkavadászatokon is részt vett –, először 1891-ben 14 évesen a Hortobágyon vadászott vadlibákra –,¹²⁹ majd kétszer álnéven, a Debreceni lóversenyen is versenyzett.

Az 1890-es évek végén a berlini jogi tanulmányai és a hamburgi Derby (lóverseny) után a jogi egyetem utolsó félévét Debrecenben végezte, ahol az államvizsgán megbukott, így a 13. jász kun huszárezred önkéntes iskolájában lett diák, ahol viszont megintcsak semmit sem tanult, kizárólag a lovaglás érdekelte.¹³⁰

Részt akart venni a debreceni lóversenyen, de a budapesti 4. hadtest parancsnoka meglátogatta az önkéntes iskolát, ahol tanára taktikából éppen Jenőt hívta ki felelni, aki viszont semmit sem tudott, így felelősségre vonták és megtiltották, hogy részt vegyen a debreceni lóversenyen. Mivel az önkéntes iskolával nem sikerült elérni célját, pótvizsgaidőpontot kért a debreceni – református – egyetem jogi karán, ahol sikeresen befejezte tanulmányait, és ezzel megszerezte az engedélyt a versenyre is. A debreceni lóversenyen aztán első, második és harmadik helyezéseket ért el.¹³¹ Horthy Jenő debreceni tartózkodásairól ennyit tudunk.

2.2. Horthy Miklós hitvese, fiai, valamint a kormányzóhelyettes felesége Debrecenben

Horthy Miklós feleségének, Purgly Magdolnának egyik első, meghatározó debreceni tartózkodásáról éppen a kormányzó emlékirataiban találunk egy visszaemlékezést „*Feleségem elbeszélte, hogy gyermekeinkkel együtt lovaskocsin végül is Debrecenbe menekült, mikor már nemcsak az ágyúdörgés, hanem a gépfegyverek kattogása is közletről hallatszott. Így legalább*

¹²⁸ ZETÉNYI CSUKÁS ISTVÁN 2015: 37. valamint https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04995_1888/?pg=50&layout=s Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 16.

¹²⁹ ZETÉNYI CSUKÁS ISTVÁN 2015: 37.

¹³⁰ ZETÉNYI CSUKÁS ISTVÁN 2015: 38.

¹³¹ ZETÉNYI CSUKÁS ISTVÁN 2015: 39.

nem kellett végignéznie azt a kétszeri fosztogatást és pusztítást, melyet birtokunkon a vörösök, majd a románok végeztek.”¹³² Felesége és gyermekei – István, Miklós és Paulett –, 1919 júniusában kenderesi birtokukról éjszaka egy lovaskocsi takarói alatt megbújva Nádudvaron keresztül Debrecenbe menekültek, amikor is a Tiszántúlon még dúltak a harcok.¹³³ A gyerekeket a városi katolikus plébánián helyezte biztonságba, Horthy Miklósné pedig Budapestre távozott ahol férjével találkozott. Innen Siófokra mentek a Nemzeti Hadsereg főhadiszállására.¹³⁴ A gyerekek hazaérkezése Debrecenből Kenderesre csak 1919. július 31-e után – amikor is a románok a Tisza folyót nyugati irányba átlépték –, volt lehetséges,¹³⁵ majd később az egész család ideiglenesen a budapesti Gellért szállóban lakott. Ezt követően Purgly Magdolna csak 1928. június 10-én és 1929. július 1-én férje hivatalos útjai során tartózkodott a cívisvárosban.

Debrecenben különleges esemény volt, egy bizonyos 1931. március 29-i nap is, mivel ezen a vasárnap az óriási hóvihár közepette egy Graf Zeppelin LZ-127-es felségjelű léghajó dobta le a postaszákokat az Epreskert felett, majd megfordult és tovább repült Budapest irányába. Mint később kiderült ekkor a léghajón tartózkodott a kormányzó fia Horthy István, aki Karinthy Frigyesse, Almássy László gróffal és Gömbös Gyulával utazott együtt.¹³⁶

A későbbi kormányzóhelyettes 1936. június 13-16 között is megfordult Debrecen légterében, mivel Albrecht főherceggel együtt átrepültek Siófokon, Pécsen, Mezőhegyesen majd Debrecenen keresztül, hogy aztán június 16-án délben Budapestre érkezzenek.¹³⁷ Első hivatalos debreceni látogatására csak később 1939. szeptember 20-án került sor. Ekkor a MAeSz – Magyar Repülő Szövetség – elnökeként Czirmay Zoltán századossal a HMNRA elnökével – Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alap, az állami forrásokban részesülő amolyan félkatonai pilótaképző szervezet – együtt látogatott el a cívisvárosba.¹³⁸ Kiséretükben volt még vitéz Tarnóczy Sándor repülőezredes a Légierők Parancsnokságának részéről, valamint vitéz La-

¹³² HORTHY MIKLÓS 1990: 122.

¹³³ BERN ANDREA 2018: 82., SZILÁGYI ÁGNES JUDIT – SÁRINGER JÁNOS 2002: 203.

¹³⁴ BERN ANDREA 2018: 82., VÉCSEY OLIVÉR 2010: 65-66.

¹³⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/1919-es_magyar%C3%A1n_h%C3%A1bor%C3%BA Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

¹³⁶ <http://debrecenikepeslapok.blogspot.hu/2016/01/regi-fotok-toletek-4-resz.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 16.

¹³⁷ MAGYARORSZÁG 1936. június 13: 12.

¹³⁸ DELEFF ISTVÁN – DOLÁNYI ANIKÓ – HALÁSZ LAJOS – KOTRÁS GÁBOR – VARGA GYÖRGY – VASVÁRY JÓZSEF – VÉGH SÁNDOR 2006: 23., SZÜCS JÓZSEF 2011. Lásd még: <http://iho.hu/hir/volt-egyszer-egy-kis-ferihegy> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 17.

38. kép Léghajó az Epreskert felett¹³⁹

borczffy Rezső repülőezredes is, aki a szövetség társelnöke volt. Ekkor a Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alap vizsgájának alkalmával tartózkodtak Debrecenben.¹⁴⁰

Később „...1940. Október 15-én, repülőgépen vitéz Hány László ezredes, vitéz Laborczffy Rezső ezredes dandárparancsnokkal a DRC repülőterére érkezett szemlét tartani. Október 17-én két utasszállító gépen ugyancsak ide érkezett vitéz Horthy István, a HMNRA intézőbizottsága élén, dr. Ember Sándor országgyűlési képviselővel, a HMNRA társelnökével, vitéz Hány László, vitéz Laborczffy Rezső ezredesekkel, vitéz Bánfalvy István vezérkari ezredessel és Ojtozi Ernő őrnaggyal, továbbá Jánosy Istvánnal, a Magyar Szárnyak főszerkesztőjével, hogy szemlét tartson a nyulasi repülőter létesítményei és növendékei felett. A díszszemlén részt vett az egész repülőter kiképzőkerete, a motoros és vitorlázóosztály és a DVSC vitorlázórepülőinek a csoportja. Vitéz Horthy István dr. Stepper Károlynak meleg hangon fejezte ki elismerését, ezután a bizottság délelőtt 10 órakor továbbrepült Szegedre.”¹⁴¹

¹³⁹ <http://debrecenikepeslapok.blogspot.hu/2016/01/regi-fotok-toletok-4-resz.html> A letöltés ideje: 2018. VII. 16.

¹⁴⁰ DELEFF ISTVÁN – DOLÁNYI ANIKÓ – HALÁSZ LAJOS – KOTRÁS GÁBOR – VARGA GYÖRGY – VASVÁRY JÓZSEF – VÉGH SÁNDOR 2006: 23.

Horthy István Debrecen, Kolomea, Kijev, Konotop, Sztarij-Oszkol útvonalon 1942. július 1-én az 1. vadászrepülő osztállyal elindult a 2. magyar hadsereghez a keleti frontra, ahová július 2-án érkeztek meg, mit sem sejtve arról, hogy augusztusban halálos repülőgép-szerencsétlenséget szenved. ¹⁴²

39. kép Horthy István V-421-es jelű Héja vadászgépének pilótaülésében. Összesen 24 bevetést teljesített 1942. augusztus 15-ig, majd augusztus 19-én felmentették a frontszolgálatból és hazarendelték ¹⁴³

Egy kis debreceni helyi történet is fűződik Horthy Istvánhoz, amely a következőképpen zajlott: „*A nyári katonai és sportrepülő események sorozatát egy érdekes városi epizód tarkította, melyről meg kell emlékezni, hiszen erről ma már nagyon kevesen tudnak, talán már*

---

¹⁴¹ DELEFF ISTVÁN – DOLÁNYI ANIKÓ – HALÁSZ LAJOS – KOTRÁS GÁBOR – VARGA GYÖRGY – VASVÁRY JÓZSEF – VÉGH SÁNDOR 2006: 26.

¹⁴² <http://szegedma.hu/hir/szeged/2012/08/vitez-nagybanyai-horthy-istvan-emlekezete-fotok-videok.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 16.

¹⁴³ <http://www.origo.hu/hirmondo/tudomany/vilagur/kereszturi.csillagaszat.hu/asztrobiologia/20170820-horthy-istvan-repulobalesete-tortenelmi-kerdojelekkel.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 17. Lásd még: Hungarian Air War

senki sem. A kormányzóhelyettes katonai repülőszolgálatának teljesítése során néhány napig az epreskerti repülőtéren tartózkodott a Héja gépekkel felszerelt vadászkötelékkel. Légi éleslövészeti gyakorlatokat hajtottak végre a Hortobágy felett. Az egyik szemfüles debreceni diák, Nagy Csaba, negyedmagával a nagyzerdei Vigadóban – ahol Horthy éppen kíséretével vacsorázott – autogramot kért tőle, amit ő készségesen teljesített. Nappal a repülőtéren tartózkodott, de az esti órákban néha betért a városba. Egyik este az Arany Bika szálló fagylaltozója előtt éppen kedvenc olasz fagylaltomat ettem, midőn – kíséretével együtt – kiszállt gépkocsijából és az étterembe ment. Életemben ekkor láttam másodjára, s nem hittem, hogy augusztusban lezuhan.”¹⁴⁴

40. kép Horthy István 1942. augusztus 20-án mégis elindult 25-ik bevetésére. A képen repülőgépek roncsai láthatók Ilovka falu közelében az orosz fronton¹⁴⁵

¹⁴⁴ DELEFF ISTVÁN – DOLÁNYI ANIKÓ – HALÁSZ LAJOS – KOTRÁS GÁBOR – VARGA GYÖRGY – VASVÁRY JÓZSEF – VÉGH SÁNDOR 2006: 35.

¹⁴⁵ <http://www.origo.hu/hirmondo/tudomany/vilagur/kereszturi.csillagaszat.hu/asztrobiologia/20170820-horthy-istvan-repulobalesete-tortenelmi-kerdojelekkel.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 17. Lásd még: Hungarian Air War

Annyi még bizonyosnak tekinthető, hogy másik fia, ifj. Horthy Miklós 1931. november 25-én járt Debrecenben, az Angol-Magyar Bank igazgatójaként. A tárgyalás után az Aranybika Szálló Bocskai termében rendeztek vacsorát.¹⁴⁶ Később 1932. november 18-án a Magyar Úszó Szövetség vezetősége ifj. Horthy Miklós társelnök és Méray János főtitkár jelenlétében dr. Vásáry István polgármester ünnepélyes keretek között átadta a fedett uszodát és a gyógyfürdőt.¹⁴⁷ Horthy István felesége, Edelsheim-Gyulai Ilona pedig 1941. április 19-én látogatta meg Debrecént ekkor a vasutas Mansz estélyen vett részt.¹⁴⁸

3. Epilógus

Cikkem végéhez értünk. Eddig Horthy Miklósról és Horthy-családról ennyi debreceni információval tudtam szolgálni. Vannak kérdések, amelyekre még mindig nem kaptam egyértelmű választ, de sok esetben ki lehet következtetni a meglévő adatokból. Végigkísértük Horthy Miklós történetét debreceni diákéveiben és betekintést nyerhettünk látogatásainak programjába illetve a fogadására rendezett ünnepek részleteibe is, valamint kitértünk Horthy Miklós felmenőinek, apjának, testvérinek valamint családjának Debrecenhez fűződő kapcsolatára. A kutatásom még ma is tart e témában, most csak ennyit tudok megmutatni. Következő alkalommal remélhetőleg bővített kiadásban jelenik meg majd a cikkem.

Szeretném megköszönni édesapámnak, Balogh Lászlónak a segítségét, aki nélkül nem tudtam volna eljutni a kutatási helyszínekhez, édesanyámnak azt, hogy hitt abban, hogy vizsgálataim sikerrel fognak járni. Nagyon köszönöm Barabás Jánosnak, a Baltazár ház tulajdonosának, – aki körbevezetett a kúrián –, hogy áldását adta cikkem megjelenéséhez és sok információval tette gazdagabbá a kutatásomat. Meg szeretném köszönni Pál Csabának, aki szintén kutatta ezt a témát, hogy cikkeivel segítséget adott a téma feldolgozásához. Megköszönöm továbbá a Mikrofilmtár munkatársainak, illetve megintcsak édesapámnak, hogy Horthy Miklós házaról információval tudtak szolgálni. Valamint végezetül, de nem utolsó sorban köszöm munkáját és segítségét a Méliusz Könyvtár munkatársainak is.

---

¹⁴⁶ GAZDAG ISTVÁN 1995: 343.

¹⁴⁷ GAZDAG ISTVÁN 1995: 357.

¹⁴⁸ GAZDAG ISTVÁN 2005: 331.

Forrásjegyzék

HABSBURG BIRODALOM – KATASZTERI TÉRKÉPEK (XIX. SZÁZAD)

- 1872   *Debreczen.* <http://mapire.eu/hu/map/cadastral/?layers=osm%2C43%2C44&bbox=2407304.0365365692%2C6029700.937911971%2C2407507.968139377%2C6029780.6593438145> Az oldal utolsó megtekintése: 2018.VII. 10.

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR HAJDÚ-BIHAR MEGYEI LEVÉLTÁRA

- (é. n.)   *DvT. 34-es várostérkép a XVIII. század második feléből.*

Irodalomjegyzék

BALOGH LÁSZLÓ – GARA KÁLMÁN – VÉGH DEZSŐENDA

- 2011   *Debreceni villamoskalauz. Az első száz év története.* Uropath kiadó. Debrecen. 1-376.

BARCZA JÓZSEF (Szerk.):

- 1988   *A Debreceni Református Kollégium története.* Kiadó: Magyarországi Református Egyház. Budapest. 1-839.

BENCSEK GÁBOR

- 2007   *Homo monarchicus: az első huszonöt év.* Rubicon. XVIII. évfolyam. 180. szám. 55.

BERN ANDREA

- 2018   *„Édes egyetlen Susókám!”: a kormányzóné, Purgly Magdolna útja Sofronyától Estorilig.* Múlt-kor negyedéves történelmi magazin tavaszi száma. 78-87.

BÉKÉSI GYULA

- 1878 *Értesítés. A Reformátusok Debreczeni Főgymnásiumáról. Az 1877-1878. iskolai évről.* Debreczen. Nyomtatott a város könyvnyomdájában. 1-98. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04984_1877/?pg=0&layout=s valamint https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04984_1877/?pg=73&layout=s továbbá https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04984_1877/?pg=73&layout=s&query=horthy Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 16.

BUDAPESTI HÍRLAP

- 1893 *Táviratok: Tiszántúli Református Egyházkerület.* XIII. évfolyam. 151.szám. 1893. június 3: 5.
- 1920 *Horthy Miklós kormányzó Debreczenben.* XL. évfolyam 91. szám. 1920. április 15. 3.
- 1927 *Hírek.* XLVII. évfolyam. 106. szám.1927. május 11: 10.

CALAMUS DR. (BOLDOGFALVAI BOLDISÁR KÁLMÁN)

- 1939 *Horthy Miklós, mint kollégiumi kisdiák.* Debreczeni Képes Kalendárium XXXIX. évfolyam. 54-58.

CSATHÓ KÁLMÁN – GULÁCSY IRÉN – HARSÁNYI ZSOLT – HERCZEG FERENC – LUKINICH IMRE – KÁLLAY MIKLÓS – KORNIS GYULA

- 1939 *Nagybányai Horthy Miklós.* Kiadó: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt. 1-271. <https://www.antikvarium.hu/konyv/herczeg-ferenc-csatho-kalman-nagybanyai-horthy-miklos-286053> valamint <https://www.antikvarium.hu/konyv/harsanyi-zsolt-csatho-kalman-horthy-miklos-408550> Az oldalak utolsó megtekintése: 2018. VI. 28.

DEBRECENI EGYETEM

- 2017 <https://www.unideb.hu/hu/tortenet> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. VII. 16.

DEBRECENI FÜGGETLEN ÚJSÁG

- 1920 *Horthy Miklós április közepén jön Debrecenben: rendkívüli közgyűlés a kormányzó fogadásának előkészítésére.* XVIII. évfolyam 70.szám. 1920. április 2.
- 1920 *Horthy Miklós április 14-én jön Debrecenben: a kormányzó államfőhöz méltóan fogadja a város.* XVIII. évfolyam. 75.szám. 1920. április 7.
- 1920 *A kormányzó fogadtatásának előkészületei: a kormányzói kabinetiroda távirata.* XVIII évfolyam. 76.szám. 1920. április 8.
- 1920 *Horthy Miklós Debrecenben: a kormányzó fogadásának részletes programja.* XVIII. évfolyam. 78. szám. 1920. április 10.

DEBRECENI KÉPESLAPOK

- 2016 *Régi fotók – Töletek (4. rész)* <http://debrecenikepeslapok.blogspot.hu/2016/01/regi-fotok-toletek-4-resz.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 16.

DEHÍR

- 2012 *Felavatták Horthy Miklós emléktábláját a Református Kollégiumban.* <http://www.dehir.hu/debrecen/felavattak-horthy-miklos-emlektablajat-a-reformatus-kollegiumban/2012/05/19/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.
- 2016 *Áthelyezik Tisza István szobrát a Debreceni Egyetem főépülete elé.* <http://www.dehir.hu/debrecen/athelyezik-tisza-istvan-szobrat-a-debreceniegyetem-foepulete-ele/2016/04/07/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 11.
- 2016 *Díszsortúzzal avatták fel méltó helyén Tisza István szobrát Debrecenben.* <http://www.dehir.hu/debrecen/diszsortuzzal-avattak-fel-melto-helyen-tisza-istvan-szobrat-debrecenben-fotokkal/2016/10/31/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 11.

DELEFF ISTVÁN – DOLÁNYI ANIKÓ – HALÁSZ LAJOS – KOTRÁS GÁBOR – VARGA GYÖRGY —
VASVÁRY JÓZSEF – VÉGH SÁNDOR

2006 *Déliabok légtérben: Debrecen és a Hajdúság repüléstörténete.* Debrecen. 1-140.

EGRI NÉPÚJSÁG

1924 *A kormányzó a debreceni gyermekgyógyászati klinika átadásán.* 258. szám. 1924. november 8: 2.

FRISS ÚJSÁG

1920 *A kormányzó Debrecenben.* 25. évfolyam. 91. szám. 1920. április 15: 3.

GAZDAG ISTVÁN

1995 *Debrecen város történeti kronológiája XII.: 1930-1932.* Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXII. 319-359.

2002 *Debrecen történeti kronológia XIX.: 1940.* Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXIX. 431-446.

2005 *Debrecen történeti kronológia XX.: 1941.* Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve 2005. XXX. 327-342.

GÉRESI KÁLMÁN GYÁSZJELENTÉSE

1921 https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_GA_GP/?pg=281&layout=s&query=G%C3%A9resi Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 9.

GÉRESI KÁLMÁNNÉ OSTERLAMM OLGA GYÁSZJELENTÉSE

1934 https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_GA_GP/?pg=287&layout=s&query=G%C3%A9resi Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 9.

GOSZTONYI PÉTER

- 1990 *A kormányzó, Horthy Miklós.* Téka könyvkiadó. 1-173.
1992 *A kormányzó, Horthy Miklós és az emigráció.* Százszorszép kiadó. 1-162.

GYŐRI JÁNOS

- 2012 *Egy elmaradt párbeszéd helyett. A Debreceni Kollégium Baráti Köre elnökének nyilatkozata Horthy Miklós kormányzó emléktáblájának visszaállítása ügyében.* http://www.vagy.hu/tartalom/cikk/2242_egy_elmaradt_parbeszed_helyett Az oldal utolsó megtekintése: 2018.VII. 10.

HOREL, CATHERINE

- 2017 *Horthy.* Kossuth kiadó. Budapest. 1.-384.

HORTHY ISTVÁN GYÁSZJELENTÉSE

- 1904 https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_HEP_HZ/?pg=213&layout=s Az oldal utolsó megtekintése: 2018: VII. 16.

HORTHY MIKLÓS

- 1990 *Emlékirataim.* Európa Könyvkiadó. Budapest. 1-417.

HORTOBÁGYI NEMZETI PARK

- 2018 *A Hortobágy-puszta tájegységgé alakulása.* <http://www.hnp.hu/hu/szervezeti-egyseg/turizmus/oldal/a-hortobagy--puszta-tajegysegge-alakulasa>
Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 16.

ILLÉS TIBOR

- 2012 *Vitéz nagybányai Horthy István emlékezete.* <http://szegedma.hu/hir/szeged/2012/08/vitez-nagybanyai-horthy-istvan-emlekezete-fotok-videok.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 16.

KENDERESI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG

1868 *Keresztelési Anyakönyv.* 153.

KEREPESZKI RÓBERT

2016 *Tisza István és a Debreceni Egyetem.* Egyetemi élet. 55/5. novemberi szám. 18-19.

LEEL-ŐSSY LÓRÁNT

2000 *Baltazár Dezső, a püspök.* Magánkiadás. Esztergom 1-371.

LEHÁR ANTAL

1993 *Egy katonatiszt naplója. 1919-1921.* História XI. évfolyam. <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/93-11/ch02.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. VII. 10.

MAGYARORSZÁG

1936 *A repülősport érdekes eseményei Magyarországon.* XLIII. évfolyam. 134. szám. 1936. június 13: 12.

MAGYAR ORSZÁGOS TUDÓSÍTÓ

1929 *A XXII. Dalosverseny II. napja.* XI. évfolyam. 146. szám. 8. kiadás. 1929. július 1.

1929 *A XXII. Dalosverseny harmadik napján vasárnap hirdették ki a versenyeredményeket.* XI. évfolyam. 146. szám. 8. kiadás, 1929. július 1.

MAGYAR TÁVIRATI IRODA

1928 *Napi Hírek.* 1928. június 9.

1928 *Napi Hírek.* 1928. június 10.

1932 *Napi Hírek.* 1932. május 16.

MÁRK PÁL – JÓO ISTVÁN (Szerk.):

- 1877 *Értesítvény. A Reformátusok Debreczeni Főiskolájában A Gymnasium és Tanító-Képezdéről az 1876-1877. tanévről.* Debreczen. Nyomtatott a város könyvnyomdájában. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04983_1876/?pg=43&layout=s
Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 18.

OSTERLAMM ERNŐ GYÁSZJELENTÉSE

- 1893 https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_OA_OEZ/?pg=236&layout=s&query=osterlamm
Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 9.

OSTERLAMM ERNŐNÉ KOLLER JOHANNA GYÁSZJELENTÉSE

- 1890 https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_OA_OEZ/?pg=237&layout=s&query=osterlamm
Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 9.

PÁL CSABA

- 2009 *Jegyzetek „a nagy napról”:* Horthy Miklós 1926-os látogatása a korabeli sajtó tükrében. Mediárium. 3. évfolyam. 3-4. szám. 82-97. <http://epa.oszk.hu/01500/01515/00006/pdf/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.
- 2010 (A) *A kormányzó látogatásai.* Cívis korzó. 2010. február 24. 10.
- 2010 (B) *Horthy Miklós az egyetemi főépület alapkövetésén.* Debreceni Disputa. VIII. évfolyam 4. szám. 25-29.

PESTI HÍRLAP

- 1924 *A kormányzó engedelmességre inti az ifjúságot: a debreceni gyermek-klinika ünnepélyes átadása.* 46. évfolyam. 236. szám. 1924. november 7: 5.

PILCH JENŐ

1929 *Horthy Miklós.* Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Budapest. 1.-208.

SZILÁGYI ÁGNES JUDIT – SÁRINGER JÁNOS

2002 *Iff. Horthy Miklós, a kormányzó kisebbik fia.* Holnap kiadó. 1-300.

SZÜCS JÓZSEF

2011 *Volt egyszer egy Kis-Ferihegy.* <http://iho.hu/hir/volt-egyszer-egy-kis-ferihegy> Az oldal utolsó megtekintése 2018. VII. 17.

TURBUCZ DÁVID

2014 *A Horthy kultusz 1919-1944.* Eszterháy Károly Főiskola Történelemtudományi Doktori Iskola. Témavezető: Prof. Dr. Romsics Ignác egyetemi tanár, az MTA r. tagja. Eger. http://tortenelem.uni-eger.hu/public/uploads/turbucz-horthy-kultusz-vedesreleadott_55423183e9624.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 16.

TÜDŐS JÁNOS

1889 *A Debreczeni Református Főgymnasium Értesítője. Az 1888-1889. iskolai évről.* Debreczen. Nyomtatott a város könyvnyomdájában. 1-96. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnasium_04995_1888/?pg=50&layout=s valamint https://library.hungaricana.hu/hu/view/Debrecen_04966_reformatus_fogimnazium_04995_1888/?pg=58&layout=s Az oldal utolsó megtekintése:2018. VII. 16.

ZETÉNYI CSUKÁS FERENC

2015 *A Horthy-család. Vitéz nagybányai Horthy Miklós felmenői, testvérei, felesége és leszármazottai.* HK Hermanos kiadó. 1-128.

VÉCSEY OLIVÉR

2010 *A Horthy-család története.* Vagabund kiadó. 1-208.

WIKIPEDIA

- 2017 A Debreceni Református Kollégium Baráti Köre. https://hu.wikipedia.org/wiki/Debreceni_Reform%C3%A1tus_Koll%C3%A9gium_Bar%C3%A1ti_K%C3%B6re Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.
- 2018 *Az 1919-es magyar–román háború.* https://hu.wikipedia.org/wiki/1919_es_magyar%E2%80%93rom%C3%A1n_h%C3%A1bor%C3%BA Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.
- 2017 *Baltazár Dezső.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Baltaz%C3%A1r_Dezs%C5%91 Az oldal utolsó megtekintése: 2017. VIII. 1.
- 2014 *Boldogfalvai Boldisár Kálmán (Calamus dr.).* https://hu.wikipedia.org/wiki/Boldis%C3%A1r_K%C3%A1lm%C3%A1n Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 9.
- 2017 *Debreceni Egyetem.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Debreceni_Egyetem Az oldal utolsó megtekintése: 2017. VII. 06.
- 2018 *Horthy Miklós (kormányzó).* [https://hu.wikipedia.org/wiki/Horthy_Mikl%C3%B3s_\(korm%C3%A1nyz%C3%B3\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Horthy_Mikl%C3%B3s_(korm%C3%A1nyz%C3%B3)) Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 10.

8 ÓRAI ÚJSÁG

- 1920 *Horthy Miklós kormányzó Debrecenben.* 1920. április 15. VI. évfolyam. 91. szám. 1.
- 1924 *A kormányzó a debreceni Tisza szobában.* 1924. november 9. 10. évfolyam. 238. szám. 7.

Képjegyzék

A BALTAZÁR KÚRIA KÉPEKBEN I-VIII.

- 2017 A szerző saját felvételei. Készítésük ideje 2017. IV. 30. valamint 2017. V. 13.

A DEBRECENI EGYETEM EMLÉKTÁBLÁI NAPJAINKBAN I.

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017.VII.17.

A DEBRECENI EGYETEM EMLÉKTÁBLÁI NAPJAINKBAN II.

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017.VII.17.

A DEBRECENI EGYETEM FŐÉPÜLETÉNEK EREDETI HOMLOKZATI TERVRAJZA KORB FLÓRISTÓL

1910-es évek Lásd még: PÁL CSABA: 2010 (B.) *Horthy Miklós az egyetemi főépület alapkőletételén*. Debreceni Disputa. VIII. évfolyam 4. szám. 25-29.

A DEBRECENI EGYETEM FŐÉPÜLETE NAPJAINKBAN

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. VII. 17.

A DEBRECENI ORSZÁGOS LOVASNAPOK DÍSZSZEMLEJE I. A KORMÁNYZÓ DÍZSÁTORA. A KÉPEN JÁNKY KOCSÁRD, HORTHY MIKLÓSNÉ, HORTHY MIKLÓS KORMÁNYZÓ, VALAMINT VÉRTESSY SÁNDOR A KABINETIRODA FŐNÖKE LÁTHATÓ

1928 PESTI NAPLÓ 79. évfolyam 131. szám. 1928. június 12: 3.

A DEBRECENI ORSZÁGOS LOVASNAPOK DÍSZSZEMLEJE II. A LOVASÜNNEPÉJEN RÉSZTVEVŐ HORTOBÁGYI CSIKÓSOK

1928 PESTI NAPLÓ 79. évfolyam 131. szám. 1928. június 12: 3.

A KÖZPONTI ÉPÜLET ALAPKŐLETÉTELI ÜNNEPSÉGE 1927. VI. 3-ÁN

1927 <http://hdl.handle.net/2437/79859> A letöltés ideje: 2017.VII. 19.

A KÖZPONTI ÉPÜLET ZÁRÓTÁBLÁJA 1937. II. 23-ÁN

1937 <http://hdl.handle.net/2437/82092> A letöltés ideje: 2017. VII. 17.

A PÉTERFIA UTCA 8. SZÁMÚ HÁZ

(é. n.) Az archív képek Balogh László gyűjteményéből származnak.

A PÉTERFIA UTCA 8. SZÁMÚ HÁZ AZ 1975-ÖS BONTÁS ELŐTT

1975 Az archív képek Balogh László gyűjteményéből származnak.

A REFORMÁTUS KOLLÉGIUM A BOCSKAI SZOBORRAL EGY 1918-RA KELTEZHETŐ KÉPESLAPON

1918 <http://hbml.archivportal.hu/data/images/kepek/Kep-140.jpg> A letöltés ideje: 2017 .VI. 29.

A TISZA ISTVÁN SZOBOR LELEPLEZÉSE. GRÓF KLEBELSBERG KUNÓ BESZÉDE TISZA ISTVÁN SZOBRÁNÁL

1926 <http://hdl.handle.net/2437/82768> A letöltés ideje: 2017.07.19.

A TISZA ISTVÁN SZOBOR LELEPLEZÉSE. GRÓF KLEBELSBERG KUNO MEGKÖNNYEZI A SZOBOR AVATÁSÁT

1926 <http://hdl.handle.net/2437/82772> A letöltés ideje: 2017.07.19.

A TISZA ISTVÁN SZOBOR LELEPLEZÉSE. HORTHY MIKLÓS BESZÉDET MOND A TISZA SZOBOR ELŐTT. MELLETTE A KORMÁNYZÓ ÁLTAL ELHELYEZETT KO-SZORÚ LÁTHATÓ

1926 <http://hdl.handle.net/2437/82252> A letöltés ideje: 2017.07.19.

HORTHY ISTVÁN V-421-ES JELŰ HÉJA VADÁSZGÉPÉNEK PILÓTAÜLÉSÉBEN. ÖSSZESEN 24 BEVETÉST TELJESÍTETT 1942. AUGUSZTUS 15-IG, MAJD AUGUSZTUS 19-ÉN FELMENTETTÉK A FRONT-SZOLGÁLATBÓL ÉS HAZARENDELTEK

1942 <http://www.origo.hu/hirmondo/tudomany/vilagur/kereszturi.csillagaszat.hu/asztrobiologia/20170820-horthy-istvan-repulobalesete-tortenelmi-kerdojelekkel.html>

Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 17. Lásd még: Hungarian Air War

HORTHY ISTVÁN 1942. AUGUSZTUS 20-ÁN ELINDULT 25-IK BEVETÉSÉRE. A KÉPEN REPÜLŐGÉPÉNEK RONCSAI LÁTHATÓK ILOVKA FALU KÖZELÉBEN AZ OROSZ FRONTON

1942 <http://www.origo.hu/hirmondo/tudomany/vilagur/kereszturi.csillagaszat.hu/asztrobiologia/20170820-horthy-istvan-repulobalesete-tortenelmi-kerdojelekkel.html>

Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VII. 17. Lásd még: Hungarian Air War

HORTHY MIKLÓS DÍSZSZEMLÉJE DEBRECENBEN 1920. ÁPRILIS 14-ÉN

1920 B. KALAVSZKY GYÖRGYI – ILLÉSFALVI PÉTER: Horthy Miklós élete képekben. Püedlo kiadó. Budapest. 2007. 1-168.

HORTHY MIKLÓS EMLÉKTÁBLÁJA A DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUMBAN

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2016.06.25.

HORTHY MIKLÓS 1927-ES LÁTOGATÁSÁNAK EMLÉKTÁBLÁJA NAPJAINKBAN A BALTAZÁR KÚRIA FALÁN

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 30.

BALTAZÁR DEZSŐ ÉS A VÁSÁRYAK EMLÉKTÁBLÁJA A KÚRIÁBAN

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 30.

HORTHY MIKLÓS ÉRKEZÉSE DEBRECEN ÖTÖSFOGATÁN 1926. OKTÓBER 17-ÉN

1926 <http://hdl.handle.net/2437/82184> A letöltés ideje: 2017.07.19.

HORTHY MIKLÓS ÉRKEZÉSE DEBRECENBE, 1927. JÚNIUS 3-ÁN, AZ EGYETEM KÖZPONTI ÉPÜLETÉNEK ALAPKÖLETÉTELE ALKALMÁBÓL I.

1927 <http://hdl.handle.net/2437/81056> 2017.VII.19.

HORTHY MIKLÓS ÉRKEZÉSE DEBRECENBE, 1927. JÚNIUS 3-ÁN, AZ EGYETEM KÖZPONTI ÉPÜLETÉNEK ALAPKÖLETÉTELE ALKALMÁBÓL II. A KORMÁNYZÓ MÖGÖTT A 26-OS PÁLYASZÁMÚ VIL-LAMOS LÁTHATÓ

1927 <http://hdl.handle.net/2437/82023> 2017.VII.19.

HORTHY MIKLÓS GYERMEKORI KÉZÍRÁSA

1876-1877 https://upload.wikimedia.org/wikiquote/hu/0/04/Horthy_Mikl%C3%B3s_gyermekkori_k%C3%A9zirata.jpg A letöltés ideje: 2018.VII. 10.

HORTHY MIKLÓS KORMÁNYZÓ FOGADTATÁSA A HAJDÚMEGYEI VITÉZI SZÉK NYOLCVAN TAGJÁNAK BIRTOKBA IKTATÁSAKOR

1928 Tolnai világlapja XXX. évfolyam 25. szám 1928. június 20: 1.

HORTHY MIKLÓS LÚDTOLLAL ALÁÍRJA AZ EGYETEM FŐÉPÜLETÉNEK ALAPÍTÓ OKIRATÁT

1927 B. KALAVSZKY GYÖRGYI – ILLÉSFALVI PÉTER: Horthy Miklós élete képekben. Püedlo kiadó. Budapest. 2007. 1-168.

HORTHY MIKLÓS 9 ÉVES KORÁBAN

1877 B. KALAVSZKY GYÖRGYI – ILLÉSFALVI PÉTER: Horthy Miklós élete képekben. Püedlo kiadó. Budapest. 2007. 1-168.

LÉGHAJÓ AZ EPRESKERT FELETT

1931 <http://debrecenikepeslapok.blogspot.hu/2016/01/regi-fotok-toletek-4-resz.html> A letöltés ideje: 2018. VII. 16.

SZÖVETKEZETI SZÉKHÁZ – JELENLEG PÉTERFIA UTCA 4. SZÁM

2014 https://www.google.hu/maps/@47.5346252,21.6259481,3a,70.2y,224.22h,102.47t/data=!3m5!1e1!3m3!1stdPy3VQwZ8mH91aXTsOsdQ!2e0!6s%2F%2Fgeo1.ggpht.com%2Fcbk%3Fpanoid%3DtdPy3VQwZ8mH91aXTsOsdQ%26output%3Dthumbnail%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26thumb%3D2%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D316.5%26pitch%3D-3%26thumbfov%3D100?hl=hu A letöltés ideje: 2018: VII. 10.

TISZA ISTVÁN SZOBRA 1926-1945. KÖZÖTT A KLINIKA FŐÉPÜLETE ELŐTT

(é. n.) <http://hdl.handle.net/2437/21596> A letöltés ideje: 2017.VII. 19.

TISZA ISTVÁN SZOBRA 2000-2016. KÖZÖTT A KLINIKA KERÍTÉSE MELLETT

(é. n.) http://erdely.ma/fotoalbum/eredeti/gr.tisza_istvan_debreceni_szobra_1288380554.jpg A letöltés ideje: 2017.VII. 19.

TISZA ISTVÁN SZOBRA 2016. OKTÓBER 31. ÓTA A DEBRECENI EGYETEM FŐÉPÜLETÉNÉL
2017   A szerző saját felvétele. Készítésének ideje 2017.VII.17.

III. HAJDÚ-BIHAR MEGYE KÖZÉPKORI
SZAKRÁLIS ÉPÍTÉSZETE

Balogh László

